

OSTATAK I VIJESTI TROJICE ANĐELA

Hans K. LaRondelle

SAŽETAK

Ostatak i vijesti trojice anđela

U središtu pozornosti svih biblijskih proročanstava i cijele povijesti spasenja nalazi se uspostavljanje Božjeg kraljevstva na Zemlji. Sveto pismo započinje sa stvorenim i izgubljenim rajem (Post 1–3) i u Novome zavjetu završava s obnovljenim rajem (Otk 21; 22). Izbor Izraela kao Božjeg naroda Saveza nije bio sam sebi cilj, već od Boga određeni način da se pred drugim narodima uspostavi vidljivi znak pravde i mira budućeg Božjeg kraljevstva. Krist je narod novog Saveza, svoju Crkvu, učio moliti: “Dođi kraljevstvo tvoje! Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji!” (Mt 6,10) Time je apostolska evandeoska vijest dobila svoju apokaliptičku perspektivu u temeljnom kontinuitetu Božjeg saveza sa starim Izraelom.

Skromno pojavljivanje Isusa iz Nazareta kao Mesije, najavljenog u proročanstvima, dovelo je do odlučujuće prekretnice u Izraelovoj povijesti otkupljenja, do ključnog i završnog ispita vjere toga naroda i njegove odanosti Savezu s Bogom. Dok su četiri evanđelja usredotočena na Mesijin život, smrt i uskrsnuće, Ivanovo Otkrivenje usredotočeno je na dovršetak Njegove misije kao suca i obnovitelja u posljednje vrijeme. U posljednjoj knjizi Biblije susreću se sve ostale biblijske knjige i u njoj nalaze svoje konačno slavno ispunjenje. Stoga pravo razumijevanje proročanstava o Crkvi i posljednjem vremenu mora biti utemeljeno na odgovornoj egzegezi teološke srži i književnog središta Ivanove apokalipse, Otkrivenja 12–14. U ovoj nerazdvojnoj cjelini apokaliptičkog otkrivenja mileritski pokret i poslije Crkva adventista sedmoga dana nalaze svoje teološke korijene i zadaću.

U središtu pozornosti adventnog buđenja, prije i nakon 1844. godine, bila su proročanstva o posljednjem vremenu iz Daniela i Otkrivenja. Upravo su zahvaljujući ovim proročanstvima pioniri Crkve adventista sedmoga dana počeli razvijati teološku samosvijest kao novi pokret u kršćanskoj povijesti. Vjerujući da su posebno izabrani narod, sami su na sebe primijenili izraze “Crkva ostataka”, “Božji narod ostataka” ili jednostavno “Ostatak”. Ovim oznakama izražavali su svoje uvjerenje da su doista završni segment Crkve, prorečen u Otkrivenju 12.

Ključne riječi: *Ostatak; Kršćanska-crkva; Kraljevstvo-nebesko; Božji-narod-Izrael; Adventno-buđenje*

SADRŽAJ

- I. Pojam ostatka u Starome zavjetu
 - A. Uloga Izraela
 - B. Ostatak Izraela
 - 1. Povijesni ostatak
 - 2. Vjerni ostatak
 - 3. Eshatološki ostatak
- II. Novozavjetni pojam ostatka: Novi Izrael
- III. Otпад Crkve u proročanstvu
 - A. Pavlova vremenska odrednica za pojavu antikrista
 - B. Vjersko obilježje Pavlovog antikrista
- IV. Ostatak u posljednje vrijeme
 - A. Starozavjetna proročanstva i novozavjetno ispunjenje
 - B. Danielovo vrijeme svršetka
- V. Vijesti trojice anđela: Božja poruka za posljednje vrijeme
 - A. Dramatičan opis posljednjeg vremena u Otkrivenju 10
 - B. Vijest prvog anđela (Otk 14,6.7)
 - C. Vijest drugog anđela (Otk 14,8)
 - D. Vijest trećeg anđela (Otk 14,9-11)
 - E. Obećanje sveopće Pedesetnice (Otk 18,1-8)
- VI. Povijesni pregled
 - A. Valdenzi i preteče reformatora
 - B. Luther, Calvin i Zwingli
 - C. Anabaptisti
 - D. Puritanci
 - E. Njemački pijetistički pokret
 - F. Metodistički pokret
 - G. Mileritsko oživljavanje adventne nade
 - H. Adventističko stajalište
 - 1. Vijest prvog anđela
 - 2. Vijest drugog anđela
 - 3. Vijest trećeg anđela
- VII. Adventisti sedmoga dana i Crkva ostatka
- VIII. Literatura

I. Pojam ostatka u Starome zavjetu

Ostatak se nikako ne može razumjeti odvojeno od jasnog opisa tijela kojemu pripada. Prema tome, ovo razmatranje mora započeti proučavanjem posebne uloge i funkcije Izraela onako kako je prikazana u Starome zavjetu.

A. Uloga Izraela

Uloga Izraela bila je određena vjerskom naravi i teološkim značenjem imena "Izrael" u Starome zavjetu. Ime Izrael rabi se u dvostrukom značenju: s jedne strane to je ime naroda ili etničke zajednice, a s druge strane odnosi se na Jahvin narod kao vjersku zajednicu. Od samog početka ime Izrael u Starome zavjetu nosi vjersko obilježje, tumači se onako kako ga je sam Bog objasnio patrijarhu Jakovu nakon što je ovaj ustrajno molio Boga za blagoslov: "Više se nećeš zvati Jakov, nego Izrael, jer si se hrabro borio i s Bogom i s ljudima, i nadvladao si." (Post 32,28; 35,9.10; Hoš 12,3.4) Tako se pokazalo da je ime Izrael božanskog podrijetla. Ono je simbolički prikazivalo Jakovljevi novu duhovni odnos s Bogom i pokazivalo da se Jakov pomirio s Bogom zahvaljujući Njegovoj milosti. Pošto je dobio oprost, Jakovljevo je ime koje je "podsjecalo na njegov grijeh, promijenjeno u ime koje podsjeća na njegovu pobjedu" (*Patrijarsi i proroci*, str. 158). Ukratko, od samog početka, ime Izrael simbolički prikazuje osobni odnos pomirenja s Bogom.

Sveto podrijetlo ovog imena koje prikazuje uzvišenije zvanje nalazimo u cijelom Starome zavjetu. Preko proroka Hošee Bog podsjeća na Jakovljevu borbu s Jahvom kao primjer koji bi morala slijediti otpala izraelska plemena koja su se više uzdala u ratne konje Asirije i Egipta: "Ti se dakle Bogu svojemu vrati, čuvaj ljubav i pravednost i u Boga se svoga uzdaj svagda!" (Hoš 12,7; vidi rr. 4-7; 14,1-3) Drugim riječima, svi Izraelci moraju tražiti isti vjerski susret s Bogom i isto iskustvo preobraženja kakvo je stekao Jakov, da bi mogli biti svjetlo svijetu i primiti blagoslove Saveza.

Božju namjeru s Izraelom sažeto je izrazio Mojsije kad je rekao Faraonu: "Ovako kaže Jahve: Izrael je moj prvorođenac. Tražim od tebe da mi pustiš sina da mi iskaže štovanje." (Izl 4,22.23) Izraelska su plemena bila pozvana da ukažu štovanje Gospodinu Bogu u skladu s Njegovom otkrivenom voljom. Izrael se razlikovao od svih ostalih naroda ne zbog svojih posebnih etničkih, moralnih ili političkih kvaliteta, već zato što ga je Bog izabrao da primi ispunjenje Njegovih obećanja koja je dao patrijarsima (Pnz 7,6-9). Bog je izbavio Izraela iz ropstva u Egiptu da bi ga na poseban način povezao sa sobom: "Vi ste vidjeli što sam učinio Egipćanima; kako sam vas nosio na orlovskim krilima i k sebi vas doveo. Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali moj Savez, vi ćete mi biti predraga svojina mimo sve narode – ta moj je sav svijet! – vi ćete mi biti kraljevstvo svećenika, narod svet." (Izl 19,4-6)

Izraelci su bili izabrani i izbačeni iz Egipta Božjom rukom da bi postali sveti narod, odvojeni da drže Božji savez i da budu svećenici ili posrednici između Boga i neznabožičkih naroda. Izrael je ujedno bio spašen milošću od smrtnog neprijatelja na Božju slavu i za spasenje drugih naroda. Ponovljeni zakon uči da je svrha izbora Izraela bila duboka religijska zadaća. Na Božje spasiteljsko djelo trebali su odgovoriti kao "sinovi Jahve, Boga svoga" (Pnz 14,1),

ljubiti Boga svog Saveza s potpuno posvećenim srcem (Pnz 6,5), dragovoljno Ga slušati (rr. 6,6-9.18) i služiti jedino Njemu (rr. 6,13-15). U tom vjerskom smislu Izrael je bio pozvan da se oslobodi idolopoklonstva, da bude "potpuno i sav predan (*tāmīm*) Gospodinu Bogu svojemu" (Pnz 18,13 – Ša; također 13,1-5; Izl 20,1-3). Da bismo razumjeli izbor Izraela, od izuzetne je važnosti da shvatimo kako božanska milost ima prednost pred moralnom poslušnošću. Mojsije je objasnio: "Pozor, Izraele, i slušaj! Danas si *postao narodom Jahve, Boga svoga, zato slušaj glas Jahve, Boga svoga, i vrši zapovijedi njegove i zakone njegove koje ti danas naređujem.*" (Pnz 27,9.10)

Nakon izlaska Izrael je bio mnogo više od etničke zajednice; bio je prvenstveno otkupljeni narod, vjerska zajednica koja je svoje jedinstvo i zadaću našla u božanskom otkrivenju Jahve, utjelovljenom u Tori. Božja osobna riječ i aktivnost uzdigli su Izraela na razinu zajednice ili skupa (*qahal*) štovatelja koji svoje znanje o spasenju i posvećenju trebaju dijeliti s ostatkom čovječanstva.

Kod Šekema je Jošua zajedno s Izraelom obnovio odluku da će u svim budućim naraštajima štovati isključivo Jahvu. U ovoj obnovi Saveza Izrael se obvezao da će obnoviti svoje srce i reformirati svoj život u skladu s otkrivenom voljom svojeg Otkupitelja-Boga: "Služit ćemo Jahvi, Bogu svojemu, i glas njegov slušati." (Jš 24,24) Izrael je svoj Savez s Bogom stalno obnavljao svetim liturgijama za godišnjih blagdana u Božjem Svetišću. Tako su vjerske svetkovine neprestano pozivale Izraelce da se vrate Savezu s Bogom i ožive svoje sudjelovanje u otkupljenju i slobodi izlaska.

Knjiga Psalama rabi ime Izrael više od pedeset puta za skup koji iskazuje štovanje Jahvi u jeruzalemskom hramu (Ps 147,19.20; 148,14; 149,2). Psalmi pokazuju da je izraelska religija utemeljena na Mojsijevoj Tori. Ove pjesme ne samo da podsjećaju na Božja otkupiteljska djela u prošlosti, već također uče Izrael da je slavljenje Gospodina zbog svih Njegovih blagoslova srž Izraelova poziva i izbora (Ps 103). Psalmisti nisu slavili Jeruzalem, Davida ni Izrael, već Izraelovog Boga kao Stvoritelja i Otkupitelja Izraela. On je izabrao brdo Sion za zemaljsko središte svojeg sveopćeg kraljevstva (Ps 2; 87).

Ezekiel izjavljuje: "Ovako govori Jahve Gospod: Ovo je Jeruzalem! Postavih ga u središte narodâ, okruživ ga zemljama!" (Ez 5,5) Izraelsko bogoštovlje u osnovi je bilo nadahnuto nadom u dolazak Mesije ili Kralja-Svećenika koji će ispuniti Božja obećanja Abrahamu i njegovim sinovima, obećanja koja se odnose na spasenje svijeta: "Sva plemena na zemlji tobom će se blagoslivljati." (Post 12,3; Gal 3,8)

Najveća je težnja Izraelovih psalama da svi ljudi priznaju Jahvinu vlast: "Sve što god diše, Jahvu neka slavi! Aleluja!" (Ps 150,5) Veliki povijesni psalmi (77; 78; 105; 106; 107) pokazuju Izraelu da je njegova povijest najvećim dijelom niz propusta da na odgovarajući način odgovori na Božje spasiteljske pozive. Ezekiel pred otpalim Jeruzalemom uzdiže ogledalo izraelske povijesti pobuna i oskvrnuća Božjeg Svetišta (Ez 16; 23). Prorok uglavnom vidi Izrael kao buntovni i neposlušni narod. Ipak, i dalje postoji vjerni ostatak pravog Božjeg naroda i zato je on poseban predmet božanske skrbi.

Božji plan da preko Izraela blagoslovi sve narode ispunit će se, ali na Božji poseban način: preko vjernog ostatka Izraela. Božji izabrani ostatak Izraela baštinit će obećanja i odgovornosti Saveza da prosvijetli svijet. Božja će vječna namjera opstati i na kraju se ispuniti. Proročka pret-

kazanja o obnovi Izraela nakon asirskog i babilonskog sužanjstva usredotočena su na božansku želju da se Izrael obnovi kao teokracija, kao duhovno očišćen i vjeran Božji narod (Iz 56; Ez 36; Jr 31), a ne kao svjetovna, politička država (Ez 20,32-38).

Nakon ropstva Izrael je bio vjerska zajednica okupljena oko obnovljenog hrama, a ne oko kraljevskog prijestolja. Malahija naglašava da samo oni Izraelci koji se "boje Jahve" pripadaju Božjem narodu i da će samo oni koji "mu služe" biti priznati kao Božja stečevina na posljednjem sudu (Mal 3,16-21; [3,16-4,3]). Svrha starozavjetnog obećanja o budućem ostatku bila je potvrditi da će se blagoslovi Izraelova Saveza ostvariti, *ne* na nevjernom etničkom Izraelu, već samo na izabranom Izraelu koji je vjeran Jahvi i koji se uzda u Izraelova Mesiju. Osnovna svrha Izraelove zadaće najjasnije je izražena u četiri proročanske "Pjesme o Sluzi Jahvinu" (Iz 42,1-4; 49,1-6; 50, 4-10; 52,13-53,12). Sluga je ovdje vjerni Izraelov Mesija, predstavnik Izraelaca koji utjelovljuje narod. Izrael je kao cjelina bio pozvan da bude misionarska zajednica, ali će na kraju samo Jedan ispuniti zadaću koju je opisao Izaija. Izabrani Sluga služiti će Gospodinu ne samo u širenju znanja o pravome Bogu sve do krajeva Zemlje (Iz 42,1-4), već i u okupljanju i vraćanju Bogu vjernog Izraelovog ostatka (Iz 49,5.6). Izaija pravi razliku između Izraela koji je "slijep" i "gluh" sluga Jahvin (Iz 42,19.20) i Sluge patnika koji je poslušan Jahvi (Iz 42,1-4; 49,1-6; 50,4-10; 52,13-53,12). F. F. Bruce (str. 86) kaže: "No dok je Sluga u izvjesnom smislu predstavnik ili utjelovljenje Izraela, On se razlikuje od naroda kao cjeline kojem je, kao i (poslije) neznabožačkom svijetu, isprva bila namijenjena Njegova misija." Sluga je snagu za svoju zadaću dobio od Boga i opravdan je od lažnih optužbi bilo židovskih, bilo neznabožačkih protivnika (Iz 50,4-9). Četvrta pjesma o Jahvinom Sluzi (Iz 52,13-53,12) detaljno opisuje Slugu: On ne samo što će biti izložen patnji i prijeziru, već i samoj smrti kao krunskom činu poslušnosti. Ovim činom On će ispuniti božansku namjeru i osigurati blagoslov i oslobođenje mnoštva. "Da, iz zemlje živih ukloniše njega, za grijeh naroda njegova na smrt ga izbiše. ... Al se Jahvi svidje da ga pritisne bolima. Žrtvuje li život svoj za naknadnicu, vidjet će potomstvo, produžiti sebi dane, i Jahvina će se volja po njemu ispuniti." (Iz 53,8-10) Božji plan s Izraelom u pogledu neznabožaca nije, prema tome, bio osujećen ili odgođen, već je u Mesiji napredovao (Iz 53,10).

B. Ostatak Izraela

Stari zavjet rabi riječ «ostatak» (*š'ār, š'ērit*) da opiše tri vrste ljudi: (1) *povijesni* ostatak, preživio nakon neke katastrofe; (2) *vjerni* ostatak koji održava aktivnu zajednicu Saveza s Bogom i prihvaća obećanja o božanskom izboru; (3) *eshatološki* ostatak onih odanih vjernika koji će vjerovati u Mesiju, koji će opstati do kraja ere Crkve i na kraju se pokazati kao pobjednici. Motiv ostatka u Svetome pismu proteže se od Postanka do Otkrivenja i nalazi se u svakoj starozavjetnoj knjizi. Samo u Starome zavjetu njegova se terminologija pojavljuje preko 540 puta.

1. Povijesni ostatak

Često se pojam "ostatak" odnosi na preživjele Izraelce (ili Judejce) nakon neke nacionalne katastrofe (2 Kr 19,31; 25,11; 22 Ljet 34,21; Jr 24,8; 52,15; Ez 9,8; 11,13). Kad je ostatak Jeruzalemaca bio odveden u Babilon 586. pr. Kr., u Judeji su ostali samo rijetki stanovnici (2 Kr 25,22; Jr 40-44). Kad je taj posljednji ostatak pobjegao u Egipat, Jeremija je prorekao da im neće "ni

ostatka ostati” (Jr 42,17; 44,7). Proroci koji su djelovali nakon sužanjstva, nazvali su ostatkom Božjeg naroda Židove ili Izraelce koji su se poslije vratili iz Babilona u Palestinu pod Zerubabelom (Hag 1,12.14; 2,2; Zah 8,6.11.12). U ovim tekstovima “ostatak” se prvenstveno odnosi na one koji su preživjeli izraelsku nacionalnu katastrofu. Tom ostatku Izraelov Bog nudi zajednicu novog Saveza, tako da se Jeruzalem može nazvati “Gradom vjernosti” (Zah 8,3).

2. Vjerni ostatak

Pojam ostatka dobiva u proročkim spisima izrazite teološke karakteristike. Primjer teološke uporabe motiva ostatka je Božje obećanje Iliji, koji je mislio da više nitko osim njega nije ostao vjeran Bogu: “Ali ću ostaviti u Izraelu sedam tisuća, sve koljena koja se nisu savila pred Baalom, i usta koja ga nisu cjelivala.” (1 Kr 19,18) Prema tome, Izrael kao politička zajednica ili etnička skupina nije se mogao automatski izjednačiti s vjernim ostatkom. Samo oni koji su služili Bogu u skladu s Njegovim Savezom bili su vjerni ostatak u Izraelu. Osim toga, značajno je da se ostatak Božjeg naroda koji je preživio Božje sudove u Starome zavjetu treba vratiti cijelim srcem Bogu Saveza ili će i on osjetiti žestinu Božjih sudova (Pnz 30,1-3; 2 Kr 21,14.15; 2 Ljet 30,6). To ističe i Zaharija u pozivu ostatku u njegovo vrijeme: “Ovako govori Jahve nad Vojskama: Vratite se meni, i ja ću se vratiti vama – riječ je Jahve nad Vojskama.” (Zah 1,3) Božji odgovor slikovito je prikazan u činu božanskog opravdanja pokajničkog velikog svećenika Jošue (Zah 3,3-5). Ezra izražava istinsko pokajničko raspoloženje ostatka koji se vratio iz sužanjstva: “Jahve Bože Izraelov, po pravednosti tvojoj mi ostadosmo Ostatak, kao što smo danas: evo nas pred tobom s grijehom svojim! Zaista ne bismo zbog njega smjeli stajati pred tobom!” (Ezr 9,15)

Ezrina molitva ukazuje na trajnu potrebu za poniznim i pokajničkim držanjem Božjeg naroda ostatka. Taj ostatak prihvaća i obećanja i odgovornosti Saveza. Svi proročki spisi razlikuju otpali Izrael od vjernog ostatka u Izraelu kao narodu. Amos i Izaija – obojica pišu u osmom stoljeću prije Krista – razvili su specifičnu teologiju ostatka u okviru najavljivanja suđenja Izraelu i Judi. Premda najavljuje kraj sjevernog kraljevstva (Izraela) kao naroda u dan Gospodnji koji neposredno predstoji, Amos istodobno nudi i nadu da bi se Bog mogao “smilovat ostatku Josipovu” (Am 5,15) ako Ga potraži i bude činio dobro (rr. 4.6.14). Na taj je način Amos raskrstio s omiljenim mišljenjem Izraelaca da su kao cjelina automatski sigurni primatelji blagoslova Saveza i da su izuzeti od božanskog suda (rr. 18-27). On je odbacio Izraelovu zlouporabu činjenice da ga je Bog izabrao kao svoj posebni narod i usprotivio se lažnom mišljenju da su Božja obećanja bezuvjetna (Am 3,2; 9,7-10).

Iznenadjujući novi elementi u Amosovoj poruci bili su: (1) Bog će nakon asirskog ropstva podići vjerni ostatak iz doma Davidova; (2) osim toga, neizraelski narodi, kao što je Edom, imat će vjerni ostatak koji će se sjediniti s Izraelom (Am 9,11.12). Prema tome, Amosova vijest o sudu najavljivala je vjerni ostatak onih koji traže Boga u posljednje vrijeme u sjevernom Izraelu. Njegovo obećanje o obnovi pravog bogoslužja u Izraelu (Am 9,11.12) samo se djelomično ispunilo nakon povratka iz babilonskog sužanjstva. Njegovo mesijansko ispunjenje objavit će kršćanski apostoli u Jeruzalemu (Dj 15,13-18).

Proročko obećanje o ostatku bilo je prvi put ispunjeno u Starome zavjetu (nakon asirsko-babilonskog sužanjstva), ali će se eshatološki ispuniti tek u mesijansko doba. Ovo dvostruko

ostvarenje može se pripisati tipološkoj perspektivi u koju proroci stavljaju budući dan Gospodnji: ovaj dan ima neposredno, lokalno ispunjenje u asirskom i babilonskom sužanjstvu, ali će konačno dobiti mnogo potpunije i sveobuhvatno ispunjenje preko Mesijinog novozavjetnog naroda i u Njegov kozmički dan suda.

Kontekst obaju zavjeta mora odrediti u kojem se smislu ili mjeri neko starozavjetno proročanstvo o budućem Božjem narodu ostatka povijesno ispunilo u starom sustavu i ima li dodatno eshatološko ispunjenje u Novome zavjetu. Kontinuitet između starozavjetnog i novozavjetnog naroda ostatka i teologije ostatka jamči Mesija Izraela, Krist Isus.

3. Eshatološki ostatak

Izaija više od ostalih proroka povezuje mesijanska proročanstva s posebnom teologijom ostatka. Tako nadilazi sva povijesna ispunjenja proročanstava o ostatku u starozavjetno doba. Izaija proriče da će Mesija kao "izdanak Jahvin" (Iz 4,2) sačuvati "sveto sjeme" (Iz 6,13) u Sionu usred ognja suda: "Koji ostanu na Sionu i prežive u Jeruzalemu, zvat će se 'sveti' i bit će upisani da u Jeruzalemu žive. Kad Gospod spere ljagu kćeri Sionskih i obriše s Jeruzalema krv prolivenu dahom što spaljuje ..." (Iz 4,3,4)

Ovaj narod ostatka "iskreno će se oslanjati na Jahvu, Sveca Izraelova. Ostatak će se vratiti, ostatak Jakovljeve, Bogu jakome" (Iz 10,20,21; vidi 30,15). To ime "Bog silni" (*él gibbôr*) pripada Mesiji (Iz 9,5). Izaija kaže da je Mesija kamen temeljac na kojemu će biti izgrađen novi Izrael (Iz 28,16; Rim 9,33; 10,11). Nisu svi pripadnici etničkog Izraela istodobno i pripadnici pravog Izraela: "Zaista, o Izraele, sve da naroda tvojega ima kao pijeska u moru, samo će se Ostatak njegov vratiti." (Iz 10,22)

Za Izaiju su duhovne karakteristike vjernog ostatka vjera, pouzdanje i dragovoljna poslušnost Bogu i Njegovom Mesiji (Iz 1,18,19; 7,9; 53). Izaija je to osobno iskusio u viđenju u kojem ga je Bog pozvao (Iz 6,1-8). "Proroka se može smatrati prethodnikom budućeg ostatka jer se suočio s Jahvinom svetošću i izišao je opran i očišćen." (Hasel, str. 243) Prorok je čak svojem sinu dao ime Šear Jašub – "ostatak će se vratiti" (Iz 7,3) – s namjerom da naglasi važan element svoje proročke objave.

Izaija još bolje pojašnjava Amosov pojam ostatka kada naglašava da će eshatološki ili mesijanski narod ostatka obuhvaćati i neizraelce, posebno one neznabošce koji odluče štovati Izraelovog Boga Saveza i koji budu tražili Njegovog Mesiju kao "stijeg narodima" (Iz 11,10,11; 56,3-8). Ovi preživjeli iz narodâ bit će ponovno poslani narodima da naviještaju "Slavu moju narodima" (Iz 66,19; Zah 14,16). Eshatološki ostatak bit će mesijanski narod koji će se uključiti u globalni misionarski pokret, da sve koji prihvate Božju vijest okupi u jednu sjedinjenu zajednicu vjere i bogoštovlja. Mnogi neznabošci priznat će Sion kao istinski Božji grad (Iz 2,1-4; Mih 4,1-5). Izaija posebno ističe da će jedna od značajnih karakteristika ovog buđenja i reforme vjernog ostatka biti obnavljanje svetkovanja subote (Iz 56; 58).

I Mihej povezuje obećanje o dolasku Kralja-Mesije sa slikom Izraela kao Njegovog stada (Mih 2,12,13; 5,2-4), kojemu su prijestupi milostivo oprošteni (Mih 7,18,19). Joel i Sefanija posebno naglašavaju obećanje o narodu ostatka na svršetku, koji štuje Boga u Duhu i istini u Njegovom hramu (Jl 2,32), u istinskoj poniznosti i čistoći srca i usana (Sef 3,9,12,13).

Jeremija i Ezekiel najavili su skori Božji povijesni sud nad Jeruzalemom i Judom preko babilonskog kralja, zato što se narod odbio pokajati i vratiti iz svojeg vjerskog i moralnog otpada (Jr 5,1-3; 6,9; 8,3.5; 21,8-10; Ez 5,12; 8,6-18; 9,8). Pa ipak će nakon te povijesne katastrofe Bog okupiti vjerni ostatak koji će pokazati čisto srce i novi duh i u životu očitovati silu Božjeg “novog saveza” (Jr 31,31-34; Ez 36,24-27). Oni će biti međusobno povezani kao vjerska a ne politička zajednica svojom zajedničkom odanošću obećanom Kralju-Mesiji (Jr 23,5.6; 33,14-16; Ez 34,23.24; 37,24-27). Ovdje je eshatološki ostatak ponovno nerazdruživo povezan s Mesijom koji će doći. Ostatak će biti Mesijin narod.

Danielova apokaliptička knjiga pridonosi proročkom pretkazivanju budućnosti stavljajući eshatološki ostatak u okvire mesijanskog doba. Daniel ne samo što najavljuje da će u budućnosti Božji sveti biti progonjeni tri i pol vremena ili 1260 godina, nakon pada Rimskog Carstva (Dn 7,25; Otk 12,6.14), već proriče i vrijeme nevolje za *posljednji* ostatak koji će biti izbačen od apokaliptičkih zala sudnjeg dana preko Mihaela kao Sina Čovječjeg (Dn 12,1-4).

Da zaključimo: Stari zavjet uvijek prikazuje budući ostatak Izraela kao odanu vjersku zajednicu koja služi Bogu s novim srcem koje je stvorio Božji Duh, na temelju novoga Saveza. Proroci Izaija, Mihej, Jeremija i Ezekiel okupljaju eshatološki ostatak i narode oko Mesije, neusporedivog Sluge Jahvina (Iz 42,1-7; 49,6).

II. Novozavjetni pojam ostatka: novi Izrael

Dolazak Isusa Krista Izraelu bio je posljednji ispit za židovski narod kao teokraciju ili narod kojim vlada Bog. Kao Mesija, Isus iz Nazareta bio je “kamen spoticanja” i “stijena sablazni” (Rim 9,32.33; 1 Pt 2,4-8).

Odnos Izraela prema Jahvi bio je određen njegovim odgovorom na Kristov dolazak i na Njegovu žrtvu pomirnicu. Prema Isusovim riječima, pravi Abrahamovi potomci ne računaju se prema Abrahamovoj krvi, već prema njegovoj vjeri. Sinovstvo i očinstvo ne određuje se prvenstveno prema tjelesnom, već duhovnom odnosu (Mt 12,48-50). Krist je tvrdio da sav Izrael treba doći k *Njemu* da bi ušao u Božji “pokoje”; u protivnom će morati izići na sud: “Dođite k meni svi koji ste umorni i opterećeni, i ja ću vas okrijepiti.” (Mt 11,28; Iz 45,22) “Tko nije sa mnom, taj je protiv; tko sa mnom ne sabire, taj prosipa.” (Mt 12,30)

Bog je poslao Krista da kao obećani Mesija oko sebe najprije okupi “izgubljene ovce doma Izraelova”, upravo onako kako su prorokli proroci (Mt 10,5.6; 15,24; Jr 23,3-5; Ez 34,15.16.23.24). Međutim, Krist je također objavio da Njegova zadaća – umrijeti po Božjoj volji i sudu – treba donijeti blagoslov svim narodima na Zemlji: “A ja, kad budem podignut sa zemlje, sve ću ljude privući k sebi.” (Iv 12,32)

Govoreći o Izajinom proročanstvu o budućem okupljanju neznabožaca u Božjem hramu, Krist je izjavio: “Imam i drugih ovaca, koje nisu iz ovog ovčinjaka; i njih mi treba dovesti; one će čuti glas moj, te će biti jedno stado i jedan pastir.” (Iv 10,16; vidi Iz 56,8) Ovo je bio poziv ljudima da se vjerom odluče za Njega kao Mesiju Izraela. Da bi ispunio svoju sveopću misiju, Isus je iz Izraela pozvao dvanaest apostola, koji svojim brojem jasno prikazuju dvanaest izraelskih plemena. Započinjući s dvanaesticom učenika koje je pozvao k sebi i opunomoćio kao apostole (Mk 3,14.15), Krist je osnovao novi Izrael, mesijanski narod ostatka u Izraelu i nazvao ga

“Crkvom (*ekklēsia*) svojom” (Mt 16,18). Ovom novom organizmu koji je imao svoju strukturu i vlast, dao je “ključeve kraljevstva nebeskog” (Mt 16,19; 18,17).

Krist je konačnu odluku o židovskom narodu donio pri kraju svoje misije, kad su Ga židovski starješine odlučili odbaciti kao izraelskog Mesiju. Kristove riječi otkrivaju da je krivnja Izraela pred Bogom dostigla vrhunac (Mt 23,32). Njegova je presuda glasila: “Tako će vam se – velim – oduzeti od vas kraljevstvo Božje i dat će se narodu koji rađa njegovim rodod.” (Mt 21,43) Ova svečana odluka znači da Izrael više neće biti narod kojim Bog vlada i da će biti *zamijenjen* narodom koji će prihvatiti Mesiju i Njegovu vijest o Božjem kraljevstvu.

Krist nije obećao Božje kraljevstvo – teokraciju – nekom drugom “naraštaju” Židova u dalekoj budućnosti, kao što bi to željeli dispencionalistički pisci, već ljudima svih rasa i naroda koji vjeruju u Krista, “s istoka i zapada” (Mt 8,11.12). Ukratko, Njegova Crkva (“Crkva moja”, Mt 16,18) nadomjestit će narod koji je odbacio Krista.

Sam Isus je identificirao “narod” koji je Bog izabrao. Rekao je svojim učenicima: “Ne boj se, stado malo, jer je odlučio vaš Otac da vam dadne Kraljevstvo!” (Lk 12,32; 22,29) Da je Krist nepogrešivo identificirao svoje učenike kao pravi Izrael, potvrđuje činjenica da su izraelski proroci nazivali Božji Izrael Božjim stadom ili ovcama (Iz 40,11; Jr 31,10; Ez 34,12-14).

Pozvavši svoje učenike da budu malo stado koje će baštiniti kraljevstvo, Krist je formirao jezgru novog Izraela (Lk 12,32). Krist je stvorio svoju Crkvu, ne *paralelno* s Izraelom, već *kao* vjerni ostatak Izraela koji će baštiniti obećanja i odgovornosti Saveza. Kristova Crkva nije odvojena od Božjeg Izraela, već samo od židovske nacije koja je kao cjelina odbacila Krista. Neposredna posljedica činjenice da je Krist izraelskom narodu oduzeo pravo na teokraciju bila je prokletstvo Saveza, kako je to Mojsije naveo u Levitskom zakoniku 26 i Ponovljenom zakonu 28.

Krist je svoju čežnju za Jeruzalemom prikazao slikom kvočke koja se nježno brine o svojim pilićima. Međutim, oni to nisu htjeli i zato je rekao: “Vaša će kuća biti prepuštena vama – pušta.” (Mt 23,37.38) Gorko plačući nad strašnom budućnošću grada nad kojim je izrečeno božansko prokletstvo, Krist je opisao razaranje koje će pretrpjeti od ruku svojih neprijatelja samo zato što nije prepoznao određeno vrijeme „svojeg pohađenja” (Lk 19,42-44).

Za Izraela je Kristov dolazak u Jeruzalem bio vrijeme kad ga je Bog “pohodio”. Posljedice Mesijinog povlačenja bile su strašne za židovski narod. Gubitak božanske zaštitničke teokracije trajat će do samog svršetka vremena (Lk 21,24; 1 Sol 2,16). Krist je naglašeno pozvao svoje malo stado, vjerni ostatak Izraela, da napusti osuđeni grad (Mt 24,15-20; Mk 13,14; Lk 21,20-24).

Samo je u Kristu Izrael kao narod mogao ostati istinski Božji narod Saveza. Time što su odbacili Krista kao Božjeg mesijanskog kralja, starješine židovskog naroda pali su na odlučujućem ispitu ispunjenja Božje namjere za neznabošce. Krist je, međutim, obnovio Božji savez s dvanaesticom svojih apostola. On je božanski poziv starom Izraelu da bude svjetlo svijetu uputio svojem mesijanskom stadu (Mt 5,14) i pozvao ga: “Učinite sve narode učenicima mojim! Krstite ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga!” (Mt 28,19) Bog nije ovisio o židovskom narodu u ostvarenju svoje božanske namjere za sve ljude. Odbacivanjem Mesije Izrael nije mogao omesti ili dogoditi Njegov plan.

Petrovo tumačenje da je izlivanje Svetoga Duha na Pedesetnicu izravno ispunjenje Joelovog proročanstva za posljednje dane (Dj 2,16-21), potvrđuje da Crkva *nije* bila neka nepredviđena, nenajavljena zajednica u Starome zavjetu. Umjesto toga bila je iznenađujuće ispunjenje Joelovog proročanstva o ostatku. Prema tome, Crkva nije neka primisao ili prekid Božjeg plana s Izraelom, već božanski isplanirana pojava i ostvarenje novog, mesijanskog Izraela.

Ubrzo nakon izlivanja Božjeg Duha na Crkvu, Petar je kategorički izjavio: "Ali i ostali proroci, koji su vam govorili od Samuela i njegovih nasljednika, također su navješćivali ovo vrijeme." (Dj 3,24) Drugim riječima, starozavjetna proročanstva o ostatku Izraela ispunila su se nakon Pedesetnice osnutkom apostolske Crkve. I više od toga, vjerna Kristova Crkva kroz sve vjekove, posebno u svojoj potpuno obnovljenoj apostolskoj vjeri u posljednje dane, ispunjenje je starozavjetnih obećanja o ostatku.

Petar je oslovio kršćanske crkve svojeg vremena, rasijane po Maloj Aziji (1 Pt 1,1), čašnim izraelskim titulama: "Vi ste, naprotiv, izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu, da razglasite slavna djela onoga koji vas pozva iz tame u svoje divno svjetlo." (1 Pt 2,9; usp. Izl 19,5.6) Premda apostol ne rabi ime "Izrael", sve što je Izrael bio kao Božji narod Saveza, on sada primjenjuje na Crkvu. To je Petrovo ekleziološko tumačenje Božjeg saveza s Izraelom (Izl 19,5.6). Ova primjena je izrasla iz kristološkog tumačenja mesijanskih proročanstava. Ekleziološka primjena je samo organsko produženje kristološkog ispunjenja. Kao što je tijelo organski povezano s glavom, tako je i Crkva povezana s Mesijom. Ekleziološko tumačenje potpuno uklanja etnička i nacionalna ograničenja starog Saveza s Izraelom. Narod novog Saveza više ne obilježavaju okovi rase ili zemlje, već isključivo vjera u Krista. Ovaj narod Petar naziva duhovnim Izraelom, "svetim pukom".

Pavao naziva crkve u Galaciji, na neznabožackom teritoriju, "Božjim Izraelom" (Gal 6,16). Premda su neki komentatori pokušali ovaj izraz protumačiti tako da se odnosi samo na židovske članove tih crkava, povijesni kontekst ove poslanice pokazuje da je Pavao odlučno odbacivao svaki pokušaj razlikovanja ili uzdizanja kršćana iz židovstva iznad kršćana iz neznaboštva. Kršteni Židovi i neznabošci jedno su u Kristu, "po vjeri sinovi Božji u Kristu Isusu". Prema tome, u Kristu "nema ni Židova ni Grka" (Gal 3,26-28). Pavlov izraz "Božji Izrael" (Gal 6,16) istoznačnica je njegovog ranijeg opisa *svih* kršćanskih vjernika: "A ako vi pripadate Kristu, onda ste Abrahamovo potomstvo, baštinici po obećanju." (Gal 3,29)

Apostol ovo teološko razumijevanje Crkve jasno potvrđuje u svojoj Poslanici Efežanima. Zahvaljujući Evandelju, kršćani su primili "izraelsko građanstvo" pa se raduju u istoj nadi kao i Izrael (Ef 2,12.13). "Prema tome, niste više tuđinci i gosti, nego ste sugrađani svetih i ukućani Božji, nazidani na pravom temelju – na apostolima i prorocima, a zaglavni je kamen sam Krist Isus." (rr. 19.20)

Na križu je Krist pomirio Židove i neznabošce "s Bogom" (r. 16). Time je uklonio i pregradu "koja ih je rastavljala – neprijateljstvo" između Židova i neznabožaca, "sruši [je] u svome tijelu, s tim što uništi Zakon zapovijedi s njegovim odredbama" (rr. 14.15). Ovo je jasno pozivanje na Kristovo ukidanje Mojsijevog zakona. Kristova zadaća bila je stvaranje mesijanskog Izraela od svih koji vjeruju u Krista. Njegova je namjera bila da "od dvaju naroda [Židova i neznabožaca] stvori, u sebi, jednoga novoga čovjeka, tvoreći mir." (r. 15) Ova se namjera ostvarila zahvaljujući Kristovom križu (r. 16) i objavljena je Božjim svetim

“apostolima i prorocima” (r. 20). “Da su svi pogani baštinici iste baštine, [svi] udovi istog tijela, [svi] dionici istog obećanja u Kristu Isusu Radosnom viješću.” (Ef 3,6). Riječju “svi” Pavao triput naglašava (u izvornom tekstu) da su kršćani iz židovstva i neznaboštva potpuno izjednačeni s Božjim Izraelom i s obećanjima Saveza. Nitko zato nema pravo ponovno podizati zidove razdvajanja između Izraela i Crkve.

U rimskoj crkvi Pavao se suočio s pojavom neprijateljstva od strane kršćana iz neznaboštva prema židovskim kršćanima i Židovima. Takav je protujudaizam odbacio. Pavao upozorava obje skupine kršćana u rimskoj crkvi da se ne hvale nekim svojim navodnim prvenstvom ili prednostima (Rim 11,18.25; 12,3). U Rimljanima 9–11 apostol dostiže vrhunac svoje poslanice objašnjavajući kako se obraćeni neznabošci trebaju odnositi prema Božjem Izraelu. On prikazuje obraćenje neznabožaca Kristu kao pricijepljivanje divlje maslinove grančice na pitomu maslinu Božjeg Izraela (Rim 11,17-24). Tako Pavao ističe duhovno jedinstvo i kontinuitet Božjeg saveza s Izraelom i Njegov novi Savez s Kristovom Crkvom. Vjerom u Krista neznabošci su legalno povezani s maslinovim stablom, s Božjim narodom Saveza, i tako dijele korijen s Abrahamom (r. 18). Pouka iz usporedbe o pitomjoj maslini u Rimljanima 11 jest da Crkva živi zahvaljujući korijenu i stablu starozavjetnog Izraela (rr. 17.18). U Rimljanima 11 Pavao posebno nastoji prikazati božansku “tajnu” povezanu s etničkim Izraelom: “Neću vas držati u nejasnoći o tajni ovoj, da se ne biste oslanjali na vlastito mišljenje. Otvrdnuće jednog dijela Izraela traje dok pogani ne uđu u punom broju [*plērōma*]. Kada to bude [*houtōs*, na taj način], sav će se Izrael spasiti, kako stoji pisano.” (rr. 25.26)

Pavao ovdje ne predlaže neki redosljed spašavanja. On vidi *mnoge* Židove koji pozitivno gledaju na spasenje *mnogih* neznabožaca, koji se raduju Božjem milosrđu u Kristu. On vidi da se to događa “sada”.

“Baš kao što ste vi некоć bili neposlušni Bogu, a sada ste postigli milosrđe zahvaljujući njihovoj neposlušnosti, tako su i oni sada postali neposlušni zahvaljujući milosrđu prema vama, da i oni postignu milosrđe. Bog je naime zatvorio sve ljude u neposlušnost da im se svima smiluje.” (rr. 30-32)

Pavao Židovima ne ostavlja nijedan drugi put spasenja osim onoga kojim se spašavaju svi neznabošci: vjerom u Krista, priznanjem iz cijeloga srca da je Krist uskrsli Gospodin Izraela (Rim 10,9.10). On izričito navodi Božji uvjet za spasenje Izraela: “A oni će, ako ne ustraju u nevjeri, biti pricijepljeni, jer ih Bog može opet pricijepiti.” (r. 23) Etnički Izrael očekivao je da će se na njemu ispuniti Božja obećanja Saveza uzdajući se u svoje krvno srodstvo s ocem Abrahamom i tako očekujući Božje eshatološke blagoslove kao bezuvjetno zajamčene (Mt 3,7-9; Iv 8,33.34). Protiveći se takvom hvalisanju Židova svojim etničkim prednostima (Rim 2,25-29), apostol objavljuje: “Ali nema razlike između Židova i Grka; isti je Gospodin svijui, bogat za sve koji ga zazivlju, jer: ‘Tko god prizove ime Gospodnje, spasit će se.’” (Rim 10,12.13)

Današnja Crkva ispunjava zadaću etničkog Izraela, odlomljene grane iz Rimljanima 11,17. I upravo je zato obdarena Izraelovim Savezom, blagoslovima i odgovornostima, ali i prokletstvima ako otpadne. Duhovni blagoslov Božje prisutnosti u Njegovom narodu treba izazvati ljubomoru etničkog Izraela, zato što je Božji spasiteljski poziv Izraela neopoziv (r. 29). Iako je kao narod i kao Božji predstavnik stari Izrael izgubio svoj posebni položaj, vrata spasenja ostaju otvorena za pojedince iz židovskog naroda ako se pokaju i odazovu pozivu.

III. Otpad Crkve u proročanstvu

Pavlov proročki opis povijesti Crkve (2 Sol 2) važna je i nadahnuta karika između Daniela i Otkrivenja. Da bi se suprotstavio neopravdanim očekivanjima Kristova dolaska u njegovo vrijeme, Pavao upozorava na vjerski otpad "Čovjeka grijeha" u novozavjetnom Božjem hramu na Zemlji, u Crkvi kao ustanovi, na otpad koji će potrajati sve do slavnog Kristovog povratka: "Neka vas nitko i nikako ne obmane! Jer ako prije ne dođe onaj otpad [*hē apostasia*] i ne pojavi se Čovjek grijeha – Sin propasti, Protivnik koji sam sebe oholo uzdiže protiv svega što ljudi nazivaju Bogom ili drže za sveto, tako da sjedne u Božji hram pokazujući sebe kao da je Bog" (2 Sol 2,3.4)

Za Pavlov proročki opis neprekinute crkvene povijesti od njegovog vremena do Kristovog povratka, karakteristične su dvije pojave: (1) kronološki razvoj, odnosno povijesni trenutak pojave "Čovjeka grijeha" (ili antikrista) tijekom crkvene povijesti; (2) vjerska narav antikristovih bogohulnih mesijanskih zahtjeva. Potpuno je jasno da Pavlov opis antikrista povezuje tri starozavjetna otkrivenja o silama koje se protive Bogu: (1) povijesni trenutak pojave antimesije u Danielu 7,8 i 11; (2) vjerski karakter uzdizanja na razinu boga tirkog i babilonskog kralja u Ezekielu 28 i Izaiji 14; (3) konačno uništenje zlih slavnom pojavom Kralja-Mesije u Izaiji 11.

U nastavku iznosimo književne i tematske aluzije na starozavjetna proročanstva u 2. Solunjanima 2,4:

A. Pavlova vremenska odrednica za pojavu antikrista

Pavao u 2. Solunjanima 2 osjeća posebnu pastoralnu odgovornost za ispravljanje pogrešnoga gledišta među solunskim kršćanima da je dan Gospodnji pred vratima (2 Sol 2,2). On ih podsjeća na svoje jasne usmene izjave da se "prije" treba pojaviti najavljeni otpad (*hē apostasia*) u "Božjem hramu". Tek nakon toga svanut će Kristov dan kad će Krist uništiti "Bezbožnika" "sjajem svoga dolaska" (2 Sol 2,3-8). Po Pavlovom mišljenju bilo je nužno poznavanje ispravnog redosljeda ovih značajnih događaja da bi Solunjane izliječio od apokaliptičke grozničavosti. Međutim, on unosi element odgode dolaska antikrista zbog sile koja ga zadržava: "Znate što ga sada zadržava da se ne pojavi nego tek u svoje vrijeme" (r. 6) Očigledno je da apostolska Crkva nije imala nikakvih sumnji u pogledu identiteta te "sile koja zadržava". Oni su znali tko je to. Većina ranih otaca u postapostolskoj Crkvi tvrdila je da je građanski poredak Rimskog Carstva, s carem na čelu, ova sila o kojoj apostol Pavao govori u redcima 6 i 7 (Forestell, sv. 2, str. 234). Unatoč brojnim novim teorijama, nekoliko vodećih suvremenih znanstvenika tvrdi da je "klasično tumačenje... sasvim zadovoljavajuće" (Ladd, str. 68).

Značenje Pavlove poruke u 2. Solunjanima 2 potpuno je jasno: Kad propadne carstvo grada Rima, više neće biti zadržavan dolazak antikrista. Prema tome, antikrist se mora bez odgađanja pokazati u vremenu koje slijedi, u razdoblju koje obično nazivamo Srednjim vijekom. To je razdoblje Daniel opisao kao tri i pol vremena progonstva Svetaca Svevišnjega ili vjernog ostatka (Dn 7,25; 12,7).

Danielovo vremensko razdoblje (Dn 7,25; 12,7) ponovno se pojavljuje u Otkrivenju u različitim oblicima: kao tri i pol vremena (Otk 12,14), kao četrdeset i dva mjeseca (Otk 11,2; 13,5) i kao 1260 dana i noći (Otk 11,3; 12,6). Na temelju kontinuiranog povijesnog ispunjavanja proročanstava, simbolički "dani" prikazuju stvarne godine (Shea 1982, str. 56-88; vidi Apokalipti-

ka, II. D). To znači da će nakon pada Rimskog Carstva prevladavati otpad tijekom 1260 godina. U vezi sa značajnim događajima u crkvenoj povijesti koji se odnose na pojavu i pad papinske moći, granice ovog razdoblja priznaju mnogi biblijski komentatori u Europi i u Americi i smještaju ga između 533./538. i 1793./1798. godine (PFOF, sv. 2, str. 765-782; sv. 3, str. 743-744). U okviru ovog srednjovjekovnog razdoblja Pavao stavlja otpad koji će se pojaviti u "Božjem hramu". Anglikanski biskup Christopher Wordsworth (str. 15) iz toga je izvukao logičan zaključak: "Budući da sveti Pavao ovdje kaže da Čovjek grijeha postoji na svijetu *od uklanjanja* sile koja ga je zadržavala pa sve do *Kristovog drugog dolaska* (r. 8), sila koja je ovdje personificirana kao 'Čovjek grijeha' mora trajati u svijetu *mnogo stoljeća* i postojati *sve do sadašnjeg vremena*. Isto tako, budući da je proročanstvo pretkazalo tako dugo postojanje, koje daleko nadmašuje život bilo kojeg pojedinca, 'Čovjek grijeha' *ne može biti jedna osoba*."

B. Vjersko obilježje Pavlovog antikrista

Pavao opisuje budući "otpad" kao pojavu "Čovjeka grijeha" koji će odbaciti pravo kršćansko bogoslužje kao i svako neznabožačko bogoslužje; On "uzdiže sebe protiv svega što se zove Bog ili svetinja" (2 Sol 2,4 – JB). On će se uzdići do samoobožavanja u Božjem novozavjetnom hramu "dotle da u Božji hram zasjedne gradeći se Bogom" (r. 4 – JB). Način na koji se Pavao služi riječju "hram" (*naos*) u svojim ostalim spisima (1 Kor 3,16.17; 2 Kor 6,19; Ef 2,21) pokazuje da ne misli na materijalni hram u Jeruzalemu, već na *Crkvu* kao Božji duhovni hram.

Posebno je značajna Pavlova izjava da će otpadnik zauzeti Božje mjesto u ovom Božjem hramu. Ova izazovna slika podsjeća nas na Danielovo viđenje u kojemu Pradavni sjeda da sudi zemaljskim silama koje su se uzdigle na mjesto Boga. U svjetlu ovog Danielovog prikaza sudskog prijestolja, Pavlov simbolički opis Božjeg iskonskog protivnika postaje još izrazitiji: "Buntovnik će sebe postaviti za učitelja ili suca u Crkvi!" (Giblin, str. 80) Užasni otpad, pretkazan u Danielu 7, 8 i 11 pojavit će se unutar naroda novoga Saveza ili mesijanske zajednice, kao lukava igra lažnog dogmatskog učitelja, kao prijevara lažnog Krista i kao vjersko-kulturno samoobožavanje.

Pavao govori o potajnoj aktivnosti zla: "Bez sumnje, tajna bezakonja već očituje svoju silu." (2 Sol 2,7) U Pavlovim spisima riječ "tajna" sadrži temeljni pojam istine o otkupljenju, koju je Bog nekada čuvao kao tajnu, a koja je sada svetima otkrivena u Kristovom evanđelju (Rim 16,25.26; 1 Kor 2,7; Ef 1,9.10; Kol 1,26.27). Međutim, kada govori o "tajni bezakonja", očito ima na umu potpunu suprotnost otkrivenoj Božjoj istini u Kristu: tajnu koju karakterizira bezakonje.

Na temelju Pavlovog nauka, dakle, možemo izvući sljedeće činjenice o antikristu: (1) Ova "tajna" nije ograničena na apostolsko doba, već će stalno djelovati od Pavlovog doba do svršetka vremena. Zbog toga nam neprekinuta Sotonina aktivnost ne dopušta da "tajnu bezakonja" primijenimo na neko određeno povijesno razdoblje u prošlosti ili u budućnosti, kao što čine teorije preterizma ili futurizma. Pavao naučava upravo suprotno, da će nakon pada Rima ova tajna pobune biti aktivna bez prekida (2 Sol 2,7). (2) Međutim, ova sotonska tajna poznata je pravim Božjim izabranicima zato što oni "njegove nakane vrlo dobro" poznaju (2 Kor 2,11). Prosvijetljeni božanskom mudrošću koja se nalazi u Knjizi proroka Daniela (Dn 11,33; 12,10), oni znaju da su Sotonini napadi usmjereni protiv Božje vladavine i Njegovog plana otkupljenja čija je središnja točka Svetište s njegovim svetim Zakonom i Evanđeljem. (3) Prema analogiji

s "tajnom pobožnosti", Božjim planom da svoju poniznost prikaže u Isusu i Njegovom Evanđelju o spasenju putem jedinstva s Kristom, "tajna bezakonja" pokazuje Sotonin zloćudni plan protivljenja i ometanja Božjeg plana uz pomoć đavolskog protuplana i protukulta koji će uzdići lažnog svećenika-mesiju.

Ukratko, apostol poziva Crkvu da bude budna i da se čuva prijekave lažnog učitelja kršćanstva koji će tvrditi da govori u Kristovo ime. Pavao upozorava na pojavu lažnog evanđelja i kulturnog štovanja. Iznad svega ukazuje na kozmički izvor ove vrhunske prijekave: Sotoninu lukavu zamisao i realizaciju. Iz ove perspektive Pavao razvija Danielovo apokaliptičko gledište.

Da zaključimo: Pavlovo teološko tumačenje i povijesna primjena Danielovog antikrista tvori značajnu vezu u tumačenju Daniela i Otkrivenja. Pavlovo daljnje tumačenje Daniela 2, izneseno u 2. Solunjanima 2, apostolska je potvrda povijesnog kontinuiteta Danielovih proročanstava. Apostol opisuje budući otpad u kršćanstvu kao lažno bogostovlje, koje uvodi lažni mesija. Ovaj otpad pojaviti će se u krilu kršćanske Crkve ubrzo nakon pada poganskog Rima. Jedino papinstvo točno ispunjava ovo proroštvo.

IV. Ostatak u posljednje vrijeme

A. Starozavjetna proročanstva i novozavjetno ispunjenje

Nekoliko starozavjetnih proroka opisuje misiju i vjerski karakter Božjeg naroda u vrijeme svršetka; posebno se to odnosi na Joela, Ezekijela, Daniela, Sefaniju i Malahiju. Da bismo njihova proročanstva o posljednjem vremenu mogli pravilno razumjeti, moramo utvrditi *kako* se njihove apokaliptičke perspektive međusobno približavaju i dostižu vrhunac u knjizi Otkrivenje.

Prema evanđeoskom pravilu tumačenja biblijskih tekstova, obećanja Saveza i njihovu etničku simboliku valja shvatiti u njihovoj kristološkoj srži. Novi zavjet prikazuje Krista kao osnovni ključ za razumijevanje temeljnog značenja svih starozavjetnih eshatoloških proročanstava. Presudni ispit vjere je, prema tome, prihvaćanje Isusa iz Nazareta kao Mesije iz proroštva, kao božanskog "Sina čovječjeg" iz Danielovog apokaliptičkog proročanstva (Dn 7,13.14; Iv 5,22-27; 9,35-39).

U četvrtom evanđelju, Božji sud po Sinu Čovječjemu sadašnji je i budući (Iv 3,19.36; 12,48). Posebno je naglašena nova, iznenađujuća stvarnost da je apokaliptički Sin Čovječji već sišao s Neba kao kruh koji daje "život vječni" i jamstvo da će doći apokaliptički "posljednji dan" (Iv 6,27.33.37.40.53). Kristovo Evanđelje redefinira i restrukturira starozavjetnu eshatologiju u svjetlu spasiteljsko-povijesnog ostvarenja i zato postiže dvostruku eshatološku primjenu: sadašnje evanđeosko i buduće apokaliptičko ispunjenje.

Ivanovo Otkrivenje služi kao dopuna Evanđelju po Ivanu po tome što je više usmjereno na *buduće* radosti i *buduću* baštinu onih koji su ostali vjerni do kraja i pobijedili Zloga krvlju Janjeta i riječju svoga svjedočanstva (Otk 12,11). Četiri evanđelja usredotočena su na početno ispunjenje proročanstava u Kristu i Njegovom mesijanskom narodu. Otkrivenje svoju vijest nade usredotočuje na trajno i konačno ispunjenje proročanstava u Kristovoj Crkvi.

Joel 3,1-5 [2,28-32] proriče da će buduće doba biti obilježeno izlivanjem Božjeg Duha na sve ljude prije "nego svane Jahvin dan, velik i strašan" (Jl 3,4.5 [2,31.32]). Pravi narod ostatka

prikazan je kako priziva ime Jahvino, "jer će na brdu Sionu i u Jeruzalemu biti spasenje" (Jl 3,5 [2,32]). Petar i Pavao citiraju ovaj redak i objavljuju njegovo početno ispunjenje u sveopćoj Kristovoj Crkvi (Dj 2,21; Rim 10,13). Ovo evanđeosko ispunjenje proročanstva iz Joela 2 ne isključuje njegovo posebno ispunjenje u vrijeme svršetka na kraju crkvene ere. Otkrivenje se posebno usredotočuje na konačno ispunjenje Joelovog obećanja o ostatku. Središnji dio apokalipse, Otkrivenje 12–14, bavi se globalnim dovršenjem evanđeoske zadaće Crkve Isusa Krista.

Služeći se tradicionalnom simbolikom Jahvine zaručnice u klasičnim proročanstvima (Iz 54; Ez 16; Hoš 2), Ivan opisuje budućnost Kristove Crkve slikom progonjene žene koja bježi "u pustinju", gdje je Bog hrani "tisuću dvjesta i šezdeset dana" (Otk 12,6) ili tri i pol vremena (r. 14). Ova proročka razdoblja upućuju na posebnu eshatološku primjenu Danielovog proročanstva o progonstvu vjernih svetaca (Dn 7,25), na one svete kršćane koji su bili stavljeni izvan zakona i pobijeni tijekom vladavine papinske države-crkve. Ivan zatim nastavlja s opisom posljednjeg sukoba Crkve ostatka nakon 1260 godina Srednjeg vijeka: "Tada, obuzet gnjevom protiv Žene, Zmaj ode da vodi rat protiv ostalih iz njezina potomstva, protiv onih koji vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo." (Otk 12,17)

Ivan opisuje i konačnu pobjedu vjernog ostatka na brdu Sionu: "Potom sam imao ovo viđenje: Janje stoji na Sionskoj gori i s njime sto četrdeset i četiri tisuće osoba koje su imale napisano na svojim čelima njegovo ime i ime njegova Oca." (Otk 14,1) Otkrivenje 12,17 i 14,1 zajednički prikazuju ispunjenje Joelovog proročanstva (Jl 3,1-5 [2,28-32]) koje se odnosi na kraj crkvene ere. Joelov narod ostatka koji "priziva ime Jahvino" na gori Sionu (Jl 3,5 [2,32]), prikazan je u svojem konačnom obliku, kao ostatak posljednjeg vremena: "Na tome se temelji postojanost svetih koji čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa." (Otk 14,12; 12,17) Trostruka vijest iz Otkrivenja 14 okupit će sto četrdeset i četiri tisuće duhovnih Izraelaca (r. 1) koji su pozvani da iziđu iz Babilona da bi se okupili na gori Sionu gdje im Janje nudi vječnu sigurnost. Na ovaj način Otkrivenje snažno nagovještuje da će se Joelova proročanstva, koja su se ispunila kao "rana kiša" u početku crkvene ere, još jednom ispuniti na njezinom svršetku na globalnoj skali.

Apostolska Crkva doživjela je da se tisuće novih vjernika priključilo njezinim redovima (Dj 2,47; 4,4). Isto tako će se i Crkvi ostatka priključiti prorečeni "vjerni ostatak" mnoštva ljudi koji žele primiti pouku i spasiti se na "gori Jahvinoj" (Iz 2,1-3; Mih 4,1.2). Nakon toga konačnog svjedočenja, svi će Kristovi sljedbenici biti dio vjernih "Izraelaca". Nitko od njih više neće pripadati Babilonu (Otk 14,4; 17,5). Ovi pratioci Janjeta opisani su kao Njegovi "izabrani i vjerni" sljedbenici (Otk 17,14).

Ukratko, Apokalipsa prikazuje dvije suprotne strane u konačnom sukobu pred Bogom: Babilon s jedne i Božji i Kristov Izrael s druge strane. Obje su vjerske, bogoštovne zajednice i zbog toga su prikazane kako iskazuju štovanje Bogu (Otk 14,9-11). Pravi Božji ostatak vrši "Božje zapovijedi i čuva Isusovo svjedočanstvo" (Otk 12,17). Važnost ove kombinacije koja se ponavlja – "Božje zapovijedi" ili "riječ Božja" i "Isusovo svjedočanstvo" u Otkrivenju (Otk 1,2,9; 6,9; 12,17; 20,4) – potvrđuje da je to središnja teološka tema u knjizi, crta razdvajanja između Babilona i mesijanskog Izraela. Kenneth A. Strand (str. 133) zaključuje: "U Otkrivenju vjernost 'riječi Božjoj' i 'Isusovom svjedočanstvu' odvajaju vjerne od nevjernih i dovodi do progona u koje je uključeno Ivanovo progonstvo i mučenička smrt drugih vjernika (vidi Otk 1,9; 6,9; 12,17; 20,4; i drugi)."

Ivanova teologija ostatka utemeljena je na Ezekielovom viđenju o oslobođanju pokajničkog ostatka koji živi usred idolopokloničkog Izraela u Jeruzalemu (Ez 8; 9). Ezekiel je vidio šestoricu anđela, izvršitelje Božjega gnjeva, kako se približavaju otpalom gradu Jeruzalemu. Počevši od Božjeg Svetišta, trebali su bez milosti ili sućuti pobiti sve muškarce, žene i djecu koji nemaju određeni znak na svojim čelima što ga je stavio posebni anđeo koji je s pisarskim priborom za pojasom prošao ispred njih. U strahu da će cijeli Izrael biti uništen Božjim kaznenim sudom, Ezekiel uzvikuje: "Jaoh, Jahve Gospode! Zar ćeš uništiti sve što preostade od Izraela, da iskališ svoj gnjev nad Jeruzalemom?" (Ez 9,8; vidi 11,13)

Međutim, Božja milost se otkriva u tome da po odluci čovjeka u svećeničkoj odjeći, "odjeven[a] u lan", pravi pokajnici budu pošteđeni božanskog gnjeva: "Prođi gradom ... i znakom 'tau' obilježi čela sviju koji tuguju i plaču zbog gnusoba što se u njemu čine." (Ez 9,4)

Otkrivenje 7 primjenjuje Ezekielovo viđenje o zapečaćenju na posljednje vrijeme. Ivan čuje u viđenju da će sto četrdeset i četiri tisuće Izraelaca (po dvanaest tisuća iz svakog plemena) dobiti "pečat živoga Boga" na svoje čelo u znak božanskog odobravanja i zaštite od posljednjih razornih vjetrova (Otk 7,1-8). Ovo je otkrivenje bilo neposredni odgovor na očajnički vapaj onih koji su doživjeli udare Božjeg i Janjetovog gnjeva pod šestim pečatom: "Jer dođe veliki dan njihove srdžbe! Tko može opstati?" (Otk 6,17)

Ivanovo viđenje o "zapečaćenju" pravih "Izraelaca" ili "slugu našega Boga" (Otk 7,3) prije konačne nevolje koju izazivaju četiri razorna "vjetra", donosi utješno obećanje da će Bog zaštititi svoje vjerne na cijelom svijetu tijekom posljednje velike nevolje. Vjerni narod ostataka bit će siguran i zaštićen od razornih sila sedam posljednjih zala (Otk 16,1.2). Pravednost svetaca pokazat će se kad odluče slijediti Janje i odbiju kompromis sa silama antikrista, kad odbiju primiti "žig" odanosti "Zvijeri" (Otk 13,15-17; 14,1.4; 22,11). Simbolički gledano, sto četrdeset i četiri tisuće Izraelaca jesu duhovne "djevice" (*parthēnoi*) "koji se nisu okaljali sa ženama" (Otk 14,4). Te će "žene" poslije biti prikazane kao bludnica Babilon i njezine kćeri (r. 8; 17,4.5) i prikazivat će otpalu religiju. Sto četrdeset i četiri tisuće pravih Izraelaca slijede Janje pa se "u njihovim ustima ne nađe laž; oni su bez mane" (Otk 14,5). U tom je smislu sto četrdeset i četiri tisuće završno ispunjenje Sefanijinog obećanja o vjernom ostatku: "Jer ću pustiti da u tebi opstane samo skroman i čedan narod, i u imenu Jahvinu tražit će okrilje Ostatak Izraelov. Oni neće više činiti nepravdu, neće više govoriti laži; u njihovim ustima neće se više naći jezik prijearni. Moći će pasti i odmarati se, i nitko im neće smetati." (Sef 3,12.13)

Potpuno suprotno onima koji su prihvatili žig Zvijeri, pravi će Izrael primiti znak božanskog odobravanja na svojim čelima (Otk 14,1). Oni su imali hrabrosti da priznaju Krista Gospodarom svojih misli i djela. Postigli su pobjedu nad antikristom zahvaljujući samo svojem jedinstvu s Kristom u Njegovoj smrti i uskrsnuću. Kao pobjednici nad antikristom, bit će nagrađeni vječnim počastima oko Božjeg prijestolja i pjevat će pjesmu Mojsija i Janjeta (Otk 14,3; 15,2.3).

B. Danielovo vrijeme svršetka

Apokaliptički izraz "posljednje vrijeme" u Knjizi proroka Daniela zahtijeva posebnu pozornost. Ovaj izraz nalazimo jedino u Danielovim viđenjima koja se odnose na "daleku buduć-

nost” (pet puta u Dn 8–12). On nije potpuno identičan s poznatim izrazom “posljednji dani” ili “budući dani” koji se javlja četrnaest puta u spisima starozavjetnih proroka. Dok klasični proroci povezuju Božje sudove u svoje vrijeme *izravno* s posljednjim sudom, Daniel vodi svoje čitatelje od svojeg vremena kroz sve vjekove povijesti spasenja. Njegov vremenski okvir proteže se iza nasilne Mesijine smrti (Dn 9,26) sve do pojave antimesije ili antikrista (Dn 7,8.24.25). On proriče Božji sud nad tom zlom silom. Danielovo sveto proročanstvo obuhvaća povijest Božjeg naroda od starozavjetnih vremena sve do svršetka vremena.

Jedinstvena je karakteristika Danielovog proročanstva jasno određivanje vremenskog razdoblja antikristove vladavine (Dn 7,25; 8,14.17; 12,7). Daniel se služi izrazom “posljednje vrijeme” ne zato da odredi svršetak vremena, već određeno razdoblje koje prethodi posljednjem sudu i uskrsnuću mrtvih (Dn 11,40; 12,1.2). Ovo apokaliptičko “posljednje vrijeme” poklapa se s istekom 1260 godina papinskog saveza između države i crkve 1798. godine (Dn 7,25) i nešto kasnijom obnovom (1844. godine) pogažene istine o Svetištu i Kristovoj službi Velikog svećenika (Dn 8,14.17; vidi Svetište, III. C. 2. a. b).

Danielova simbolička viđenja ni sam prorok nije potpuno razumio (Dn 8,27; 12,8). Ona nisu ni mogla biti shvaćena sve do dolaska “posljednjeg vremena” jer je anđeo tumač objavio: “A ti, Daniele, zatvori ova objavljenja! Zapečati ovu knjigu do posljednjega vremena! Mnogi će je pretraživati, i spoznaja će biti velika.” (Dn 12,4 – Ša) Ako Danielova proročka viđenja ukazuju na razdoblje neposredno pred Kristov drugi dolazak, onda božansko otpečaćivanje Danielovih proročanstava mora donijeti neke praktične rezultate u posljednje vrijeme. Produbljanje znanja o Danielovoj knjizi dovelo je do međucrkvjenog buđenja zanimanja za proučavanje apokaliptičkih spisa i do obnove nade u blizinu Kristovog drugog dolaska. To je LeRoya E. Frooma (PFOF sv. 4, str. 1209) navelo na zaključak: “To [Daniel 12,4] je proročanstvo o velikoj obnovi tumačenja proročanstava, do koje je došlo u devetnaestom stoljeću istodobnim buđenjem u Starom i u Novom svijetu.” James White je pravilno upozorio da se obećano umnožavanje znanja (“znanje će se umnožiti” – DK) u Danielu 12,4.10 ne odnosi na “napredak u znanstvenim otkrićima, već na znanje o svršetku” (ST, 22. srpnja 1880.). On je objasnio da će “istinski razumni, djeca Božja, razumjeti predmet na koji se odnosi umnožavanje znanja u posljednje vrijeme, dok ga zli, ma koliko znanstveno potkovani, neće razumjeti. Činjenice u ovom slučaju odlučno govore protiv tvrdnje da se posljednje vrijeme odnosi na znanstvena otkrića.” (Isto)

Daniel 12,4 ukazuje na pojavu globalnog buđenja zanimanja za apokaliptička proročanstva u Svetome pismu koju je pretkazala Providnost. Značenje i važnost Daniela i Otkrivenja kršćani su otkrili tek sredinom devetnaestog stoljeća. Tek tada je istraživanje bilo usredotočeno na značenje Daniela 8 i vijesti o obnovi iz Otkrivenja 14.

V. Vijesti trojice anđela: Božja poruka za posljednje vrijeme

Vijesti trojice anđela iz Otkrivenja 14,6-12 objavljuju posljednji nebeski poziv svim ljudima na Zemlji da odbace svaki oblik idolopoklonstva i laži, da štuju Stvoritelja i prihvate Njegovo vječno Evanđelje. Bog traži da ljudi, suočeni s posljednjom antikristovom prijetnjom, pokažu dvostruku vjernost: Isusovom svjedočanstvu i Božjim zapovijedima (r. 12).

Ovi anđeli simbolički prikazuju kršćanske vjerske pokrete. Njihovo mjesto u vremenu prilično je očito. Prvi anđeo objavljuje da je došlo vrijeme posljednjeg suda (rr. 6.7), a vijest se

povezuje s tekstem u Danielu 7,9-14; 8,14. Ovaj sud je započeo 1844. godine. (Vidi Sud, III. B. 1.) Neposredno nakon trećeg anđela slijedi Gospodnji povratak (Otk 14,14-16). Prema tome, sve tri vijesti naviještaju se između 1844. godine i Isusovog drugog dolaska. One sadrže Božji posljednji poziv čovječanstvu.

Ove tri anđeoske vijesti na kraju se stapaju u jednu trostruku poruku. Prva, koja počinje u određenom trenutku, naviješta neprolaznu Radosnu vijest koja će se propovijedati do svršetka vremena (Mt 28,18-20). Nešto kasnije drugi anđeo (Otk 14,8) naviješta posebnu vijest o Babilonu, koja će se očito propovijedati do kraja. Babilon je opisan kao grad koji postaje sve gori i ista se vijest ponavlja dok se na njega ne izlije sedam posljednjih zala (Otk 17,1-6; 18,2.4.8). Druga vijest stapa se s prvom. "Za njima" se pojavljuje treći anđeo s upozorenjem na žig Zvijeri i konačno uništenje onih koji joj se poklone i prime njezin žig (Otk 14,9). Budući da se Božja srdžba (r. 10) na isti način pokazuje tijekom posljednjih sedam zala (Otk 16,1-17), jasno je da se i ova vijest objavljuje do svršetka vremena. S obzirom na to da se pridružuje drugim dvjema, očito je da se do izvjesne mjere sve tri stapaju u jednu jedinstvenu objavu: neprolaznu Radosnu vijest s određenim naglaskom na posljednje vrijeme.

Zadaća Božjeg naroda posljednjeg vremena jest da naviješta ovu trostruku vijest (Otk 14,12). Taj je narod opisan u istom poglavlju kako "čuva Božje zapovijedi i vjeru u Isusa" (r. 12), a u Otkrivenju 12,17 kao ostatak onih koji "vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo".

A. Dramatičan opis posljednjeg vremena u Otkrivenju 10

Značenje vijesti trojice anđela iz Otkrivenja 14 može se mnogo bolje shvatiti ako ovaj dio proroštva povežemo s viđenjem "silnog anđela" iz Otkrivenja 10. Anđeo koji se pojavljuje prije zvuka sedme trube (r. 7) "ogrnut je oblakom i s dugom nad glavom. Lice mu bilo kao sunce a noge kao ognjeni stupovi" (r. 1). Ova slika podsjeća nas na viđenje o Sinu Čovječjem u Otkrivenju 1,12-16 i na Danielov opis veličanstvenog bića u Danielu 10,5.6 i 12,5-7. Otkrivenje 10 objavljuje Kristovu autoritativnu vijest za posljednje vrijeme o otpočecivanju Danielovih proročanstava o posljednjem vremenu (Dn 8-12). Tema Otkrivenja 10 je nova proročka zadaća, slična onoj koju je dobio prorok Ezekiel kad je bio pozvan u proročku službu (Ez 3,1-3). Ona se temelji na "knjižici" koju je anđeo držao otvorenu u ruci (Otk 10,2). Anđeo s obje noge stoji na moru i zemlji, donoseći sveopću vijest za posljednje vrijeme. Podignutom desnom rukom zaklinje se Stvoriteljem: "Neće više biti odlaganja (*chronos*, vremena)" (r. 6); i uskoro će odjeknuti sedma truba i dovršiti se "tajna Božja" kad se ispuni proročanstvo (r. 7).

Anđeo sedme trube najavljuje radosno ostvarenje Stvoriteljeve namjere u povijesti spasenja: "Nad svijetom je pripala kraljevska vlast našem Gospodinu i Njegovu Pomazaniku, i on će vladati u vijeke vjekova!" (Otk 11,15) Međutim, u nebeskoj zakletvi da "vremena više neće biti" (Ša) nalazimo mnogo određenije značenje ako uzmemo u obzir njezinu korijensku povezanost s Danielovim proročanstvima. Daniel je prorekao da će antikristu biti dopušteno da vlada tri i pol vremena (Dn 7,25; 12,7). Kad silni anđeo iz Otkrivenja 10 objavi da su istekla sva proročka razdoblja (uključujući ona iz Dn 8,14; 12,11.12), više neće biti odlaganja u izvršenju Božje namjere (MS 59,1900. u 7BC, str. 971; Shea 1992., str. 302-316).

Značajna je zapovijed silnog anđela; ona jasno poziva Božji narod posljednjeg vremena (prije nego što odjekne sedma truba, Otk 10,7) da uzme “knjižicu što je otvorena u ruci anđela koji stoji na moru i na zemlji” i da je “proguta” (rr. 8,9). Kad su bili pozivani da objave proročku poruku od Boga, starozavjetni proroci su se služili simbolikom (Jr 15,16; Ez 3,1-3). Crkva posljednjeg vremena – ostatak – mora objaviti apokaliptičku vijest knjižice kao svoju zadaću i nalog.

Daniel izričito naglašava da su proročanstva za posljednje vrijeme zapečaćena (Dn 12,4). Ali ovu će vijest prema Otkrivenju 10,8; 22,10 Bog konačno otpečatiti ili “otvoriti”. Svečano obećanje Božjeg anđela u Otkrivenju 10 odraz je iste one zakletve o proročkim vremenima u Danielu 12,7 i potvrđuje radosnu vijest da su proročka vremena istekla i da je blizu vrijeme da se sudi mrtvima i da sveci prime nagradu (Otk 11,18). William H. Shea (1992., str. 299) zaključuje: “U prvom slučaju (Dn 12,4) imamo svitak koji je zapečaćen do ‘posljednjeg vremena’. U drugom (Otk 10,2,5-7) imamo svitak koji je na svršetku vremena otvoren.”

Značajna je jezična struktura anđelove zakletve i njegovo pozivanje na Stvoritelja neba, zemlje i mora (Otk 10,6). Ona tvori posebnu vezu s viješću prvog anđela iz Otkrivenja 14,6,7 koja također poziva na klanjanje Bogu kao Stvoritelju. I tema i rečenični sklop potječu izravno iz četvrte zapovijedi Dekaloga (Izl 20,8-11). Ali Božje riječi nade slatke nepcu (Ps 119,103) Božji će narod doživjeti kao neočekivano gorko iskustvo (Otk 10,9,10). Kada narod bude najavio neposredni Kristov dolazak, doživjet će gorko razočaranje jer se njegovo očekivanje neće ostvariti onako kako je mislio. Kao što kaže poslovica: “Predugo očekivanje ubija srce.” (Izr 13,12)

Proročanstva o ponovnoj pojavi antikrista, koja će biti praćena završnim ispitom vjere i izlivanjem Božje srdžbe, još se trebaju ispuniti (Otk 15-18). Međutim, gorko razočaranje nije bilo uzaludno. Ono je po božanskoj promisli poslužilo svojoj svrsi: da pripremi narod za susret sa svojim Bogom (Am 4,12); da pripremi završni Ilijin pokret koji će cijeli svijet dovesti do konačne odluke za Krista ili antikrista (Mal 3,23,24 [4,5,6]; Otk 14,6-12). Ova je zadaća obuhvaćena božanskom naredbom: “Treba ti ponovo proricati o mnogim pucima, narodima, jezicima i kraljevima.” (Otk 10,11) Ovaj nalog silnog anđela (r. 11) još više je razjašnjen u trostrukoj anđeoskoj poruci iz Otkrivenja 14. Anđeli iz Otkrivenja 10 i 14 usko su povezani; oba prikazuju dramatični nastanak ostatka Božjeg naroda u posljednje vrijeme koji ima sveopću zadaću i božansku punomoć da objavi vijest o sudu utemeljenu na Knjizi proroka Daniela i njezinim proročkim vremenima.

B. Vijest prvog anđela (Otk 14,6,7)

“Uto spazih nekoga drugog anđela gdje leti u najvišem dijelu neba noseći jednu neprolaznu radosnu vijest koju mu je trebalo navijestiti stanovnicima zemlje: svakom narodu i plemenu, jeziku i puku. Vikao je jakim glasom: ‘Bojte se Boga i zahvalite mu, jer je došao čas njegova Suda! Poklonite se Stvoritelju neba i zemlje, mora i izvora voda.’” (Otk 14,6,7)

Četrnaesto poglavlje središnja je točka Otkrivenja po obliku i sadržaju. To je ono posebno poglavlje koje govori o Božjem sudu (rr. 7,14-20). Ono slijedi nakon što su antikrist (Zvijer iz mora) i njegovi saveznici (Zvijer iz zemlje) proveli otpad i progonstvo svetih (Otk 13). Ova dva poglavlja (Otk 13 i 14) detaljno opisuju ostvarenje proročanstva iz Daniela 7.

Posebno je važan paralelizam naizmjeničnog kretanja proročkog svjetla između Neba i Zemlje u Danielu 7 i Otkrivenju 13 i 14. Daniel 7,2-8 pruža povijesni pregled svjetskih carstava,

nakon kojih dolazi "mali rog". Ovaj pregled osvjetljava zemaljska zbivanja nakon kojih povijesno dolazi sud na Nebu (Dn 7,9.10). Međutim, u Danielu 7,11.12 prorok se ponovno vraća na Zemlju da bi slijedio djelovanje malog roga i njegovu sudbinu. Redci 13 i 14 usmjereni su na nebeski prizor Kristova dolaska na sud. Ovaj isječak događaja u Danielu 7 dalje se odvija i proširuje u Otkrivenju 13 i 14: na Zemlji (Otk 13; usp. Dn 7,2-8), na Nebu (Otk 14,1-5; usp. Dn 7,9.10), na Zemlji (Otk 14,6-13; usp. Dn 7,11.12), na Nebu (Otk 14,14-20; usp. Dn 7,13.14). S tim u vezi postaje značajno što se Danielov izraz "kao Sin čovječiji" (Dn 7,13) ponavlja u Otkrivenju 14,14. Time se potvrđuje zaključak Jacquesa B. Doukhana (str. 133): "Čini se, dakle, da je tekst u Danielu 7 više od ostalih bio na umu autora Otkrivenja 14." Uspoređujući odvijanje proročkih događaja u Danielu 7 i u Otkrivenju 13 i 14, Doukhan primjećuje: "Nebeski sud prorečen u Danielu 7 i vika trojice glasnika u Otkrivenju 14 poklapaju se." (str. 60)

Jasna je teološka posljedica ovog paralelnog zasjedanja nebeskog suda u Danielu 7 ("Sud sjede, knjige se otvoriše", r. 10) i vijesti prvog anđela ("Bojte se Boga i zahvalite mu, jer je došao čas njegova Suda" (Otk 14,7). Anđeoski proglas odnosi se izravno na početak zasjedanja nebeskog suda u Danielu 7,9.10. On navješćuje cijeloj zemaljskoj obitelji da je počeo posljednji sud na Nebu.

Ovaj nebeski sud počinje tek nakon što se pojavio antikrist ("mali rog" iz Dn 7) i vladao narodima tri i pol proročka vremena ili 1260 proročkih dana (Dn 7,25; Otk 12,6.14). To znači da bi čas početka Božjeg istražnog suda na Nebu morao biti nakon 1260 godina vjerske netolerancije i progonstva koje je završilo 1798. godine.

Poziv prvog anđela ljudima da se "boje" Boga i "poklone" Stvoritelju neba i zemlje u vrijeme zasjedanja nebeskog suda, povezuje sud sa stvaranjem: "Poklonite se Stvoritelju neba i zemlje, mora i izvora voda." (Otk 14,7)

Stvoritelj kao Sudac i Spasitelj svojeg naroda Saveza stalno se pojavljuje u Mojsijevim i proročkim spisima i u nizu psalama. Jahvino djelo suda posebno je osvjetlio godišnji obred na Dan pomirenja (Lev 16) kao djelo koje odvaja istinski pokajane štovatelje Stvoritelja od nepokajanih vjernika toga godišnjeg "subotnjeg počinka" (Lev 23,27-32). Tako su obredi čišćenja na Dan pomirenja ukazivali na božanski sud nad Izraelom, Njegovim narodom Saveza, na veliki dan Gospodnji.

U Danielu viđenje "za vrijeme posljednje" (Dn 8,17) ili "najavljenog svršetka" (r. 19) kulminira u proročanstvu: "Još dvije tisuće i tri stotine večeri i jutara; tada će Svetište biti očišćeno [doslovce: "opravdano" ili "obranjeno"]." (Dn 8,14) Septuaginta prevodi "bit će očišćeno".

Na temelju paralelizma između Daniela 7 i 8, "opravdanje" Božjeg Svetišta u posljednje vrijeme, opisano u Danielu 8,14, istovjetno je sa zasjedanjem nebeskog suda u Danielu 7,9.10. Ovaj sud počinje nakon svršetka 2300 proročkih dana ili stvarnih godina, sukladno načelu dan za godinu. Spomenuto razdoblje započinje 457. g. pr. Kr. prema tumačenju koje je dao sam anđeo u Danielu 8 (Dn 9,24-27). Razdoblje od 2300 stvarnih godina istječe 1844. godine. (Vidi Svetište, III. C. 2. a [2]). Ova godina označava početak zasjedanja Božjeg suda u nebeskom Svetištu (Dn 7,9.10; 8,14.17.19). Prvi anđeo objavljuje upravo ovu činjenicu da je došlo vrijeme Božjeg suda. Samo po sebi, ovo znanje nema posvećujuće vrijednosti ako nije ugrađeno u hitnost vijesti prvog anđela: "Bojte se Boga i zahvalite mu. ... Poklonite se ..." (Otk 14,7)

Ovi su nebeski pozivi izraženi izrazima tipičnima za Stari zavjet, što znači da ih moramo razumjeti u kontekstu Božjeg saveza milosti sa starim Izraelom. Mojsije je često rabio glagol "bojati se" u vezi s poslušnošću Božjim zapovijedima srcem punim ljubavi prema Bogu i Njegovom djelu izbavljenja (Pnz 5,29; 6,2; 8,6; 13,4). Hebrejski izraz "bojati se Boga" odnosi se na poštovanje popraćeno drhtanjem pred Bogom, koje se izražava u poslušnosti iz ljubavi (Pnz 10,12.13; Prop 12,13). Na osnovi milostivog izbavljenja iz Egipta, Mojsije poziva Izrael: "Boj se Jahve, Boga svojeg; njemu služi; uza nj se priljubi; njegovim imenom priseži." "Ljubi, dakle, Jahvu, Boga svoga, i vrši u sve dane njegove naredbe, njegove zakone, uredbe i zapovijedi." (Pnz 10,20; 11,1)

S obzirom na to, poziv prvoga anđela iz Otkrivenja 10 da se bojimo Boga i damo Mu slavu, istodobno je i poziv kršćanskoj Crkvi da se poslušnošću Božjim zapovijedima iz ljubavi odazove Kristovoj žrtvi pomirenja. Naglasak anđela na štovanje Boga kao Stvoritelja neba i zemlje (Otk 14,7) nepogrešivo ukazuje na zanemarenu četvrtu zapovijed Božjeg zakona, na propis o sedmom danu suboti (Izl 20,8-11). Svrha je anđelova poziva na obnovu pravog bogoštovlja pripremiti stanovnike Zemlje za Kristov drugi dolazak. (Vidi BP, v. 10. 2002 - Subota III. E.)

C. Vijest drugog anđela (Otk 14,8)

"Drugi anđeo nastupi za njim vičući: 'Pade, pade veliki Babilon koji vinom srdžbe i vinom svoga bluda napoji sve narode!'" (Otk 14,8) Da bismo razumjeli što znači pojam "Babilon" i njegov pad, moramo razumjeti tipološku vezu između Babilona posljednjeg vremena i starog Babilona u povijesti Izraela. Izrazi kojima se služi drugi anđeo stapaju proročanstva o propasti starog Babilona koja su izrekli proroci Izaija i Jeremija: "Pade, pade Babilon! Svi kipovi njegovih bogova o zemlju se razbiše." (Iz 21,9) "Bježite iz Babilona, nek svaki spasi život svoj, da ne izginete s njegova bezakonja, jer ovo je vrijeme Jahvine odmazde, svakom plaća po zaslugi. Babilon bijaše pehar zlatni u ruci Jahvinoj, pehar koji opi svijet cijeli. Vinom tim se puci opiše, i zato se puci obezumiše." (Jr 51,6.7)

Književna i tematska podudarnost Otkrivenja 14,8 (i 18,2-5) i starozavjetnih proročanstava temeljna je struktura kršćanske tipologije (LaRondelle 1983., str. 35-59). *Teološka* karakteristika starog Babilona u Starome je zavjetu očita: bio je to iskonski neprijatelj Izraela i Boga Saveza. On je ugnjetavao Božji narod, odveo ga u sužanjstvo u Babilon, hulio na Boga Izraelovog, gazio je nogama Božji hram od Nabukodonozora do Baltazara. Babilon je, prema tome, ratovao na dvije bojišnice: protiv Jahve, Boga Izraelovog, i protiv Božjeg Izraela. Božja presuda bila je izazvana zlom koje je Babilon učinio protiv Siona (Jr 51,24) i protiv Božjeg hrama (r. 11). Babilon je time postao antiteza Siona, Božjeg Izraela. Ako se uzme u obzir teološki odnos između starog Izraela i Božjeg naroda posljednjeg vremena, posljednji ostatak završava Izraelovu povijest spasenja. Prema tome, isto neprijateljstvo postoji između duhovnog Babilona i ostatka novog Saveza.

Novozavjetno ostvarenje konačnog sukoba između Izraela (ili Siona) i Babilona tijekom crkvene ere nema nikakvih etničkih ili geografskih ograničenja. Izrael i Babilon u Apokalipsi moraju se definirati teološki i kristološki, dakle u odnosu prema Mesiji Isusu. Starozavjetni nacionalni pojmovi u Otkrivenju su primijenjeni na globalnoj razini u odnosu na sveopću Kristovu Crkvu. Kao što je stari Babilon napao izraelsku zemlju, razorio njezin hram i odveo na-

rod u zarobljeništvo, tako i Babilon posljednjeg vremena napada i zarobljava Kristovu sveopću Crkvu, huli na novozavjetni Hram na Nebu i nadomješta Kristovo božansko posredovanje lažnim sustavom posredovanja i štovanja (Otk 13 i 17). Babilon je iskonski neprijatelj Kristovih vjernih sljedbenika (Otk 17,6).

Simbolički prikaz Babilona u Otkrivenju 17 kao "velike Bludnice" služi se rječnikom kojim je opisan Savez u spisima starozavjetnih proroka. Izraelski proroci stalno su opisivali otpali narod Saveza kao Jahvinu "ženu" koja je u njihovo vrijeme postala najveća "bludnica" na svijetu (Iz 1,21; Jr 3,1-3.8.9; Ez 16,15-34; Hoš 2,2.4). Zbog toga Izrael neće izbjeći sud, Božju srdžbu Saveza. Starozavjetni izvještaj o kraljici Izebeli i njezinoj okrutnoj vjerskoj vladavini u sjevernom Izraelovom kraljevstvu pravi je model ili vrsta otpada koji će se u Otkrivenju razviti unutar kršćanske Crkve. To je onaj isti otpad koji je Pavao preprekao u 2. Solunjanima. Posebno je Crkva u Tijatiri optužena da podnosi "Jezabelu, ženu", njezin zavodnički nauk i lažno bogoštovlje (Otk 2,20-23). Otkrivenje 17 opisuje novi Babilon kao ubilački raspoloženu bludnu kraljicu (rr. 3-6), potpunu suprotnost Božje čiste žene čija su djeca progonjena i ubijana (Otk 12). U Otkrivenju, prema tome, Krist povezuje Babilon s nevjernom, palom *Crkvom*, a ne s Rimskim Carstvom.

Dok je žena iz Otkrivenja 12 izbavljena, ženu iz Otkrivenja 17 ubijaju njezini bivši ljubavnici (r. 16). Proročka drama, najavljena u Otkrivenju 12 i 17, pokazuje da će se za Božji narod novog Saveza u osnovnim crtama ponoviti povijest o Izebeli. (Vidi LaRondelle 1992., str. 157-163.) Budući da bludnica "sjedi na skrletnoj Zvijeri" (Otk 17,3) i ratuje protiv Kristovih sljedbenika (r. 6), čini se da Babilon u širem smislu obuhvaća crkvu i državu na svjetskoj razini. Rečeno je da su s velikom bludnicom Babilonom "blud provodili kraljevi zemlje" (rr. 1.2). Apokaliptički Babilon kao otpalo kršćanstvo doživljava vrhunac u savezu crkvenih i državno-političkih sila "s ciljem da učvrsti vjersku kontrolu nad javnom politikom" (7BC, str. 851). To će dovesti do smrti mnogih svetaca (r. 6).

U Božjoj posljednjoj opomeni svijetu prvi anđeo poziva na obnovu čistog, apostolskog bogoštovlja (Otk 14,6.7). Ovaj poziv dovodi do stvaranja novog, duhovnog Izraela u vrijeme svršetka. Onima koji promicanjem lažnog evanđelja i vjerskih kultova odbijaju obnovu neprolazne Radosne vijesti, obraća se drugi anđeo kao palom Babilonu (r. 8). Prema tome, božanska osuda Babilona dolazi nakon vijesti anđela koji stvara pravi Izrael u posljednje vrijeme.

Anđeoski proglas: "Pade, pade veliki Babilon" (r. 8), izriče presudu božanskog suda i odnosi se prvenstveno na moralni pad Babilona. Ova bi se presuda mogla usporediti s tajanstvenim natpisom na zidu palače u starom Babilonu, koji je jedino Daniel mogao razumjeti. On ga je ovako objasnio Baltazaru: "Bio si vagnut na tezulji i nađen si prelagan. ... Razdijeljeno je tvoje kraljevstvo i predano Medicima i Perzijancima." (Dn 5,27.28)

Do povijesnog pada Babilona došlo je ubrzo nakon objave njegovog moralnog pada (Dn 5,30.31). I Otkrivenje razlikuje *presudu* o padu Babilona u posljednje vrijeme (Otk 14,8; 18,2-8) od stvarnog *uništenja* Babilona za vrijeme sedmog zla kad istekne vrijeme milosti (Otk 16,17-21; 18,20; 19,2). Drugi anđeo poziva Božji narod da izide iz palog Babilona kako bi izbjegao sudjelovanje u njegovoj krivnji i osudi (Otk 18,1-5).

D. Vijest trećeg anđela (Otk 14,9-11)

Treći anđeo je nastupio nakon prva dva. Istodobno njegova vijest tvori nerazdruživu cjelinu s vijestima prvog i drugog anđela. Premda se ovdje radi o nepovratnom vremenskom redosljedju, sva tri anđela nastavljaju let naviještajući jedinstvenu trostruku vijest (vidi V. A).

“Treći anđeo nastupi za njima vičući jakim glasom: ‘Tko se god pokloni Zvijeri i njezinu kipu i primi žig na svoje čelo ili na svoju ruku, pit će vino Božje srdžbe koje stoji natočeno, čisto, u čaši njegova gnjeva. Bit će mučen ognjem i sumporom pred svetim anđelima i pred Janjetom. I dim se njihovih muka diže u vijeke vjekova; i nemaju mira ni dan ni noć koji se klanjaju Zvijeri i njezinu kipu te koji primaju žig njezina imena!’ (Otk 14,9-11)

Svečana opomena trećeg anđela u Otkrivenju 14 upućuje i poseban nalog Crkvi posljednjeg vremena. Ona omogućuje Crkvi da se suoči s totalitarnim zahtjevima antikrista (“Zvijeri” u Otk 13) i da sve zemaljske stanovnike upozori na primanje žiga “Zvijeri”. Vijest opomene podsjeća iskrene vjernike na neizbježne posljedice uzimanja babilonskog “vina”. Tko god ga pije, “pit će vino Božje srdžbe koje stoji natočeno, čisto, u čaši njegova gnjeva” (Otk 14,10). Opomena grešnicima da će se suočiti s “čistim” Božjim gnjevom govori da Božji sud više neće biti ublažen Njegovom milošću kao u prošlosti (Hab 3,2; Dn 9,11.12.16-18). Treći anđeo najavljuje sud, sedam posljednjih zala i izlivanje Božjega gnjeva na Babilon (Otk 15,1; 16).

Ovaj anđeo objavljuje najstrašnju prijetnju ikada upućenu smrtnim ljudima. Budući da je trostruka anđeoska vijest iz Otkrivenja 14,6-12 jedinstvena poruka, njezin je cilj da pripremi stanovnike Zemlje za drugi Kristov dolazak (vidi rr. 14-20). Središnja tema vijesti izražena je u Otkrivenju 14,12: “Na tome se temelji postojanost svetih koji čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa.” Ovaj tekst opisuje rezultate trostruke anđeoske vijesti. Unatoč žestokom protivljenju protukršćanskih sila Zvijeri i njezina kipa, unatoč njihovim prijetnjama svima koji odbiju primiti žig Zvijeri, Božji sveci ostaju ustrajni u štovanju Boga u “strahu Gospodnjem”. Božanski poziv svetima “Bojte se Boga i dajte mu slavu” (r. 7 – Ša) bit će uspješan jer će po cijelom svijetu vjerni ostatak iskrenih štovatelja izdržati do kraja (r. 12). “Strah Božji” potiče na držanje Božjih svetih zapovijedi (Pnz 5,29; 8,6; 10,12.13; Prop 12,13) – otkrivenje Božje volje i Njegovog karaktera.

Poziv anđela na štovanje Boga kao Stvoritelja neba i zemlje (Otk 14,7) ukazuje izravno na subotu kao uspomenu na Božje djelo stvaranja (Post 2,1-3). Božji narod ostatka obilježava ne samo njegova poslušnost Božjem zakonu iz Saveza, već i čuvanje “vjere u Isusa” (Otk 14,12). Takva vjera isključuje legalizam ili pokušaj opravdanja djelima. Ova “vjera u Isusa” u Novome zavjetu označava vjeru kojoj je cilj Isus i Njegov nauk: to je izražavanje vjere u Isusa kao Božjeg Sina i Mesiju (Iv 6,29; Jak 2,1). U tom smislu Isus izriče pohvalu Crkvi u Pergamu što drži vjeru u Njegovo ime i nauk, čak ako to znači mučeničku smrt: “Znam da čvrsto držiš ime moje i nisi se odrekao vjere u mene.” (Otk 2,13)

U Otkrivenju 14,13 glas s Neba proglašava blaženima one “koji umiru u Gospodinu” u tijeku završnog sukoba s vladavinom Zvijeri. Njima je obećano da “ih prate njihova djela”, što znači da će vjernost Božjim zapovijedima i njihova živa vjera u Isusa tijekom progonstava u posljednje vrijeme pratiti svete kad budu izlazili na sud i donijeti im Božje odobravanje kao nagradu. U završnom sukobu između Krista i antikrista, na posljednjem velikom ispitu vjere u Isusa, na kocki je vječna sudbina.

Vjerni u Otkrivenju 14,12 ista su skupina vjernika kao i "ostatak" Ženina potomstva u Otkrivenju 12,17. Oba teksta naglašavaju da Isusov narod posljednjeg vremena vrši Božje zapovijedi živom vjerom u Isusa i u Njegovo svjedočanstvo (Otk 19,10). Pripadnici toga naroda drže ili ostaju uz apostolsku evanđeosku vijest koja sjedinjuje Božju spasiteljsku milost s Njegovim svetim Zakonom kao mjerilom karaktera na sudu (Rim 2,12-16). Za ovo su sveto Isusovo svjedočanstvo ili "duh proročanstva" apostoli i njihovi sljedbenici trpjeli progonoštvu (Otk 1,9; 6,9; 19,10). Kristova Crkva posljednjeg vremena bit će vjerna Božjim zapovijedima i Isusovom svjedočanstvu (Otk 12,17).

Treći anđeo upozorava na strašne posljedice štovanja Zvijeri i njezina kipa, i primanja žiga Zvijeri na čelo ili na desnicu (Otk 14,9.10). Ovaj sukob podsjeća na Otkrivenje 13,15-17 gdje se opisuje globalno stavljanje žiga Zvijeri na sve ljude. Ova posljednja kriza očito je sveobuhvatna, jer se u krajnjoj crti odnosi na pravo ili lažno štovanje (Otk 13,15; 14,9.11; 16,2; 19,20). Prema tome, žig je povezan s vjerskim kultom. Druga Zvijer, s dva roga kao u Janjeta, nazvana i "lažni Prorok", uz pomoć čudesnih znakova prisiljava sve da se poklone Zvijeri koja je izišla iz mora (Otk 13,13.14; 19,20).

Na kraju je poslušnost kultu Zvijeri koja je izišla iz mora iznuđena političkom odlukom o smrtnoj kazni na koju će biti osuđeni svi koji se ne budu htjeli pokloniti kipu Zvijeri (Otk 13,15). Tada će biti proglašena gospodarska blokada svih koji nisu primili žig Zvijeri (rr. 16.17). Kao rezultat, prihvaćanje žiga Zvijeri označavat će javno priznanje vjere i odanost autoritetu protubožanskih sila, bilo pristankom (žig na čelu), bilo prinudom (žig na desnoj ruci). Opo mena trećeg anđela, s druge strane, objavljuje da će primatelji žiga Zvijeri biti izloženi čistom Božjem gnjevu koji će se izliti u obliku sedam posljednjih zala. Znak Božjeg odobravanja i zaštite nazvan je "pečat Boga živoga" i njega će Božji anđeli staviti na čelo svima koji odbiju primiti žig Zvijeri (Otk 7,2.3).

Isto onako kao što žig Zvijeri odražava "ime" ili karakter antikrista (Otk 13,17), tako i zapečaćenje Božjih slugu u Otkrivenju 7 potvrđuje njihov moralni karakter nalik na Božji. To se može zaključiti iz činjenice da je Božji pečat nazvan i Janjetovo *ime* i *ime* Njegova Oca (Otk 14,1; 22,4). Žig ili pečat ukazuje na pripadnost ili Kristu Janjetu ili antikristu Zvijeri. Ivan namjerno prikazuje ovu suprotnost. Bog je odbijanje žiga Zvijeri učinio bitnom karakteristikom pobjednika (Otk 15,2; 20,4). Žig Zvijeri potpuna je suprotnost Božjem pečatu koji se stavlja na čelo sljedbenika Janjeta. Njime se izražava mentalitet antikrista, sklonost k samouzvišenju i buntovništvu. Dok Božji pečat u posljednje vrijeme označava božansko priznanje poslušnosti iz vjere Božjim zapovijedima (Otk 12,17; 14,12), žig Zvijeri označava neposlušnost jednoj ili više Božjih zapovijedi (vidi VI. H. 3).

E. Obećanje sveopće Pedesetnice (Otk 18,1-8)

"Poslije toga opazih nekoga drugog anđela gdje silazi s neba. Imao je veliku moć, i zemlja se rasvijetli od njegova sjaja." (Otk 18,1) Otkrivenje 18 tijesno je povezano s Otkrivenjem 17. Oba se poglavlja bave istim Babilonom posljednjeg vremena i njegovim uništenjem u ognju (Otk 17,16.17; 18,8). Otkrivenje 17 opisuje Babilon kao nemoralnu ženu, "veliku Bludnicu" (r. 1), dok Otkrivenje 18 opisuje Babilon pretežito kao trgovačko carstvo, kao "veliki grad" (rr. 10.16.19). Međutim, istovjetnost "Bludnice" i "grada" potpuno je jasna u Otkrivenju 17,18.

Otkrivenje 18 govori o Babilonu i kao o kraljici bludnici (rr. 3,7); odjeća i ukrasi su isti (Otk 17,4; 18,16). Još važnije, identično je djelovanje Babilona u 17. i 18. poglavlju: nemoralni odnos s kraljevima na Zemlji (Otk 17,2; 18,3) koji dovodi do opijenosti svih stanovnika Zemlje i, što je još ozbiljnije, do progona i ubijanja Božjeg vjernog ostatka koji se protivi Babilonu (Otk 17,6; 18,24).

Oba poglavlja opisuju Božji pravovremeni odgovor na Sotonin posljednji napor da se domogne vladavine nad svijetom. Anđeo koji "silazi s neba" (Otk 18,1) namjerno je istaknut kao suprotnost Zvijeri koja izlazi "iz Bezdana da ode u propast" (Otk 17,8). L. F. Were (str. 151) ovako naglašava razliku između ove dvije sile u Otkrivenju 17 i 18: "Jedna prikazuje silu zla, posebno silu vjerskog progona, koja jača u snazi dok cijeli svijet ne upadne u njezinu zamku; druga prikazuje posebnu silu koju će Nebo izliti na Crkvu ostatka da bi se mogla suprotstaviti sili zla."

Silni anđeo iz Otkrivenja 18 suprotstavlja se posljednjoj krizi "jakim glasom" i dodatnom snagom osnažuje vijest drugog anđela. Pad Babilona postao je sveopća pojava i njegova pobuna protiv vječnog Evanđelja je potpuna. "On povika jakim glasom: 'Pade, pade veliki Babilon i postade boravištem demoni i skloništem svih nečistih duhova, skloništem svih nečistih ptica.'" (Otk 18,2)

Ovaj "jaki glas" posljednji je poziv Božjem narodu da se odvoji od zajednice s Babilonom i posljednje upozorenje protiv obnovljene zajednice crkve i države prikazane u Otkrivenju 17. To je konačni poziv Neba ljudima da izbjegnu neposredno izlivanje sedam posljednjih zala. U posljednjem sukobu između sljedbenika Janjeta i sljedbenika Zvijeri, Krist će se uzdići u obnovljenoj sili i slavi Pedesetnice (Otk 18,1). Svatko će se morati opredijeliti. Nitko neće moći ostati neopredijeljen u odnosu na Kristove zahtjeve.

Na kraju će stanje postati slično onome u nekadašnjem Jeruzalemu. Kao što je Isus nekad upozorio svoje učenike da u vrijeme kad se približi najavljeno razorenje Jeruzalema zbog njegovog konačnog odbijanja Krista kao Kralja-Mesije, trebaju pobjeći iz osuđenog grada prije nego što kazna dođe (Mt 24,15-20; Mk 13,14-18; Lk 21,20-24), tako će biti i na svršetku vremena. Apokaliptički Kristov poziv narodu ostatka da konačno iziđe iz novog Babilona, dolazi kao nerazdvojni dio obnovljene evanđeoske vijesti: "Izidite iz nje, moj narode, da ne postanete sudionicima njezinih grijeha i da ne dijelite njezinih zala! Jer, njezini su grijesi doprli do neba i Bog se sjetio njezinih opaćina." (Otk 18,4,5) Babilon ovdje djeluje potpuno isto kao i otpali buntovni Jeruzalem Kristovog vremena; njegovi su grijesi konačno "napunili" mjeru krivnje njegovih otaca od vremena prolijevanja krvi pravednog Abela nadalje (Mt 23,32,35). Kao što je Jeruzalem bio kažnjen tek nakon odbacivanja poziva uskrslog Krista na Pedeseticu, tako će i Babilon posljednjeg vremena biti kažnjen tek *nakon* posljednjeg pentekostnog Kristovog poziva. Konačni poziv na izlazak iz izrođenog kršćanstva najdramatičnija je protuslika svih prethodnih poziva na bijeg (Post 19,14-17; Jr 51,6,45; Mt 24,15,16).

VI. Povijesni pregled

Tijekom cijele povijesti kršćanstva pojavljivale su se različite skupine kršćana, u određenom smislu skupine ostatka, s težnjom da kršćane svojeg vremena vrate iskonskoj biblijskoj vjeri. Neke od njih tvrdile su da njihova vjera nije u potpunosti nova jer uzdižu Bibliju kao

vrhovni autoritet i pozivale su vjernike da joj se vrate. Premda se adventisti sedmoga dana razlikuju od tih skupina po nekim elementima doktrine i ponašanja, s njima kao ostatkom povezuje ih nastojanje da svoje suvremenike vrate vjeri koja je bliža Bibliji.

A. Valdenzi i preteče reformatora

Pokret valdenza, obično povezan s Petrom Valdom u dvanaestom stoljeću, naglašavao je potrebu povratka apostolskom životu u siromaštvu i svjedočenju o Evanđelja. Ima dovoljno znanstvenih dokaza koji nagovješćuju da je ovaj pokret nastao i prije pojave samog Petra Valda.

Njegujući istu želju, drugi su u četrnaestom i petnaestom stoljeću pripremili put za nauk reformacije. Među njima su bili John Wycliffe (1329.–1384.), Jan Hus (1369.–1415.) i Jeronim (1370.–1416.). Djelujući neovisno jedan o drugome, ova trojica bila su jedinstvena u svojem otvorenom neslaganju s obredima službene Crkve i njezinim doktrinama.

Određujući tempo u predreformacijskom razvoju, John Wycliffe je svojim propovijedima i spisima uzdizao vrhunski autoritet Biblije za laike i kler. Mnoga pitanja u kojima se nije slagao s Rimokatoličkom crkvom možemo sažeti u pet osnovnih točaka: (1) narav crkve, (2) uloga i autoritet rimskog poglavara, (3) svećenstvo, (4) doktrina o pomirenju, (5) uporaba i autoritet Svetoga pisma. U svim tim pitanjima Wycliffeova su naučavanja bila utemeljena na doslovnom tumačenju i jednostavnom značenju Biblije kojoj je želio vratiti Crkvu i svoje sunarodnjake. Wycliffeove poglede poslije su prihvatili Hus iz Češke i njegov prijatelj Jeronim. Obojica su mučeničkom smrću zapečatali svoju vjeru.

B. Luther, Calvin i Zwingli

U šesnaestom stoljeću Luther (1483.–1546.), Zwingli (1484.–1531.) i Calvin (1509.–1564.) protestirali su protiv raskalašenog života crkvenih velikodostojnika ili zlouporabe crkvenih običaja. Željeli su radikalno reformirati nauk o Crkvi, njezinoj strukturi, redu, sakramentima i vijesti spasenja. Njihov protest bio je teološke naravi. Kao i njihovi prethodnici, zahtijevali su temeljiti povratak apostolskom nauku o crkvenom radu i otkupljenju, zasnovanom samo na Bibliji (*sola Scriptura*).

Ekzeziologija Martina Luthera obuhvaćala je obnovu biblijskog nauka o svećenstvu svih vjernika i njihovoj odgovornosti da iskažu osobnu vjeru i poslušnost Božjoj riječi. Kao posebne oblike otpada srednjovjekovne Crkve on je na temelju Svetoga pisma istaknuo dogme o transupstancijaciji, misne žrtve kao ponavljanje Kristove žrtve na križu i posredničko djelovanje Crkve. To je razlaz s Rimokatoličkom crkvom učinilo konačnim i nepovratnim. Po njegovom mišljenju, ondje gdje se propovijeda Evanđelje kako je zapisano u Bibliji, tamo su Krist i Njegova Crkva bez obzira na to koliko bila grešna i slaba. On je jasno ograničio pravu Crkvu na ostatak vjernih sljedbenika Evanđelja Isusa Krista.

Ulrich Zwingli, švicarski reformator, potpuno se slagao s Lutherovim naukom o opravdanju vjerom za koji je tvrdio da je do njega došao samostalno na temelju proučavanja biblijskih pisaca. Njegovi naponi da uzdigne Bibliju i samo Bibliju kao najviši autoritet kršćanskog društva u Zürichu i Bernu, doveli su u nekim slučajevima do radikalnije reforme od one koju je pokrenuo Luther. Da bi obnovio pravi Božji narod, odbacio je sve što se nije moglo dokazati Svetim pismom.

Jean Calvin, francuski teolog, stekao je Lutherovo poštovanje svojim poznatim spisom *Odgovor kardinalu Sadoletu* (1539.), u kojemu raspravlja o odnosu između biblijskog autoriteta i autoriteta crkvenih otaca i koncila. Zajedno s njemačkim reformatorom složio se, suprotno opće proširenim optužbama, da protestanti ne narušavaju sklad i mir Crkve, već obnavljaju stari nauk apostola kako su ga razumjeli rani crkveni oci nasuprot kasnijim inovacijama koje je uvela srednjovjekovna Rimokatolička crkva. Kao Luther i Zwingli, i Calvin je tvrdio da se prava apostolska Crkva, premda neznatna po broju, okuplja samo tamo gdje se vjerno propovijeda i primjenjuje biblijska riječ. Njegovi teološki pogledi, njegova vješta egzegeza, njegov jasan i precizan jezik, zajedno s njegovim sustavnim izlaganjima čine ga jednim od najutjecajnijih autora među reformatorima, koji su odreda duboko vjerovali da im je povjerena zadaća obnove kršćanske Crkve i povratka biblijskoj čistoći.

C. Anabaptisti

Anabaptisti u šesnaestom stoljeću, za čije je ime zaslužno njihovo odbijanje da krštavaju novorođenčad, ponovno su uveli biblijsko krštenje vjernika i tražili dosljedan povratak svim biblijskim doktrinama. Njihove različite skupine na europskom kontinentu, uključujući Švicarsku braću, Južnonjemačku braću, huterite i nizozemske menonite, propovijedale su pacifizam i nenasilje. Često progonjeni i od katolika i od protestanata zbog protivljenja zajednici crkve i države, i zbog uporne obrane vjerske slobode i snošljivosti, anabaptisti su ustrajavali na obnovi prvotnog kršćanstva s apostolskim shvaćanjem Crkve kako je objavljeno u Novome zavjetu. Pozivali su sve iskrene kršćane da napuste Babilon. "Apostolsko" je bilo samo ono što je bilo objavljeno u nauku Isusa Krista i Njegovih apostola. Dok je većina svetkovala nedjelju kao tjedni dan odmora, neke anabaptističke skupine u Moravskoj i Šleskoj svetkovala su sedmi dan subotu kao spomenu na stvaranje (Hasel 1967., str. 101-121; 1968., str. 19-28; Müller, str. 110-130).

D. Puritanci

U želji da očiste Anglikansku crkvu od nebiblijskih i izopačenih običaja, puritanci u šesnaestom stoljeću zahtijevali su izričit biblijski dokaz za svaku pojedinost u crkvenoj upravi i javnom bogoslužju. T. Cartwright, R. Field i W. Travers odbacivali su i ustanovu samog episkopata zastupajući prezbiterijsko stajalište. U sedamnaestom je stoljeću sve veći broj puritanaca, čak i među prezbiterijsancima i kongregacionalistima, izražavao želju za čistoćom nauka i svetošću života.

Baptistički puritanci, kao Thomas Helwys, povezivali su krštenje novorođenčadi s otpadom antikrista i osuđivali taj običaj kao dokaz da je reformacija bila nepotpuna u krilu protestantskih crkava koje su je prihvatile. Drugi su zastupali povratak kršćanskom svetkovanju sedmog dana tjedna, tvrdeći, zajedno s Edwardom Stennettom, na primjer, da u posljednje vrijeme treba obnoviti svetkovanje sedmoga dana (Müller, str. 167). Sredinom pedesetih godina sedamnaestog stoljeća u Engleskoj su osnovane mnoge crkve baptista sedmoga dana.

Jednako je vrijedno spomena da su neki puritanci naglašavali potrebu za proučavanjem biblijskih proročanstava, osobito Daniela i Otkrivenja. Joseph Mede, William Hicks, John Napier i drugi naglašavali su presudno značenje pravilnog tumačenja ove dvije knjige tvrdeći da njihovo

va viđenja oblikuju organski povezanu cjelinu po kronološkom redosljedju (Ball, str. 193-212).

Puritanci su bili uvjereni da je najvažnije pitanje autoriteta na području vjere i ponašanja. Oni su papinski sustav izjednačavali s antikristom u smislu protivljenja Kristu – i pozivali svoje suvremenike da izidu iz Rimokatoličke crkve nadovezujući se tako na nauk reformacije.

E. Njemački pijetistički pokret

Jedan od osnivača njemačkog pijetizma u sedamnaestom stoljeću bio je Philipp Jakob Spener, koji je pokušao udahnuti novi život onemoćalom službenom protestantizmu svojeg vremena. Spener i August Hermann Francke, njegov učenik, bili su uvjereni da je zbog isključivog naglašavanja dogmatskog pravovjerja luterizam u Njemačkoj prestao biti živom vjerom.

Slično anabaptistima, Spener i Francke željeli su reformaciju dovesti do njezinog logičnog završetka, do obnove nauka i načina življenja prve Crkve kako je opisano u Bibliji, kao i do povratka etičke pobude kršćana da slijede Krista. Njihovi nezavisni pogledi, zajedno s naporima da vjernicima osiguraju značajan utjecaj u crkvenom životu, naišli su na odlučan otpor luteranskog pravovjerja. Spenerovo i Franckeovo oduševljenje u provođenju reforme u Luteranskoj crkvi, zajedno s njihovim ustrajavanjem na unutarnjem vjerskom životu vjernika kao pojedinca, izvršilo je značajan utjecaj na europski protestantizam.

F. Metodistički pokret

Kad se ugasila duhovna vatra engleskog puritanizma i kad je engleski narod postao žrtva beživotnog deizma, metodisti su pokrenuli obnovu Evandjelja naglašavajući iskustvo oslobođenja od grijeha. Zahvaljujući Charlesu i Johnu Wesleyju, ovaj pokret obnove u Anglikanskoj crkvi počeo je djelovati 1738. godine. U početku se braća Wesley nisu namjeravala odvojiti od Anglikanske crkve. Njihov je cilj bio približiti se ravnodušnim masama, kleru ili laicima, sresti se s njima u njihovoj sredini. Ustanovivši da se Crkva pred njima sve više zatvara, prihvatili su novu metodu propovijedanja kojom su se obraćali izravno običnom puku pozivajući ga da prihvati opravdanje samo vjerom i reformira svoj način življenja u skladu s Biblijom. Propovijedanje laika, bogoslužja na otvorenom i osobno iskustvo opravdanja i spasenja, sve su to bila obilježja ovog reformnog pokreta.

G. Mileritsko oživljavanje adventne nade

William Miller (1782.–1849.), farmer i baptistički laik-propovjednik, objavljivao je neposredni Kristov dolazak u slavi. On je svoju vijest temeljio na Knjizi proroka Daniela i isprva izračunao da će se Krist vratiti oko 1843. godine.

Prihativši pravilo da Biblija tumači sama sebe, Miller je odbacio popularna gledišta suvremenih vjerskih obnovitelja da će Krist duhovno doći tijekom ovozemaljskog milenija prije svršetka svijeta i da će se Židovi vratiti u Palestinu da obnove teokraciju. Miller je bio vatreni premilenarist i naučavao je da će Krist doći u slavi *prije* milenija. Pozivao je svoje suvremenike da se pripreme za neposredni Kristov povratak.

Oko 1840. godine Millerova vijest dobila je novi poticaj kad se njegov pokret buđenja proširio po cijeloj zemlji. U isto vrijeme to je postao međucrkvni pokret koji je na svojoj strani

imao metodističkog propovjednika Josiaha Litcha, prezbiterijansko-kongregionalističke pastore/rektore Charlesa Fitcha i Henryja Jonesa, pastora Joshuu V. Himesa iz Kršćanske veze i episkopalista Henryja Dana Warda.

Zajednički cilj njihovih napora nije bio osnivanje nove crkve ili denominacije, već spašavanje grešnika od smrti i pripremanje naroda za neposredni Gospodnji dolazak. Četrdesetih godina devetnaestog stoljeća, kad je već bio postavljen točan datum adventa, u različitim protestantskim crkvama pojavilo se protivljenje. Primjedbe se nisu odnosile samo na izračunavanja proročkog vremena, već i na premilenijalni Kristov dolazak.

Čak i među istaknutim mileritskim predavačima bilo je neslaganja oko pitanja određivanja vremena. Sredinom 1842. mileriti su zaoštrili svoje gledište o vremenu (između 21. ožujka 1843. i 21. ožujka 1844.), premilenarizmu i odbacivanju nove židovske teokracije u Palestini. To je navelo Henryja Warda i Henryja Jonesa da napuste njihove redove. Vrata crkava, nekad širom otvorena, sada su bila zatvorena i odnosi milerizma s brojnim crkvama su se ohladili.

Premda Miller nikada nije savjetovao svojim adventistima da napuste svoje crkve, u srpnju 1843. Charles Fitch počeo je propovijedati poziv zasnovan na Otkrivenju 18 da iziđu iz Babilona. On je izjednačio pad Babilona s padom cijelog kršćanstva. Za njega i one koji su ga slijedili, Babilon kao antikrist obuhvaćao je sve crkve protestantskog i katoličkog kršćanstva. Njegov poziv bio je jasan: "Ako ste kršćani, *iziđite iz Babilona!* Ako namjeravate biti kršćani kad se Krist pojavi, *iziđite iz Babilona!* Iziđite sada!" (str. 19)

H. Adventističko stajalište

Dok je većina Millerovih adventista veliko razočaranje iz 1844. tumačila kao pogrešku u izračunavanju vremena, manja skupina smatrala je da se pogreška ne odnosi na izračunavanje vremena, već na pogrešnu ocjenu naravi događaja koji se odigrao 22. listopada 1844. godine. Hiram Edson protumačio je razočaranje kao ispunjenje Ivanovog slatko-gorkog iskustva u proročkom viđenju u Otkrivenju 10,8-10. On je doslovno ispunjenje proročanstva o čišćenju Svetišta u Danielu 8,14 objasnio kao početak završne faze Kristove nebeske službe u nebeskom Svetištu. Prema Froomu (PFOE, sv. 4, str. 840,841), "ova je skupina, i dalje smatrajući da je pokret iz 1844. godine ispunjenje proroštva, u velikom razočaranju vidjela kušnju onih koji su bili spremni prinijeti svaku žrtvu da bi se pripremili za susret sa svojim Gospodinom, da bi se unatoč gorkom razočaranju držali svoje vjere." Oni su postupno došli do uvjerenja da je Kristova služba konačnog čišćenja Svetišta samo otvorila nova vrata objavljivanju vječnog Evandjelja po cijelome svijetu (Otk 3,8; 10,9-11; *Rani spisi*, str. 54,55; *Velika borba*, str. 368,369).

Godine 1837. bivša metodistica Rachel Oakes pristupila je baptistima sedmoga dana u državi New York. Kad se 1843. godine pridružila Millerovim sljedbenicima u New Hampshireu, navela je bivšeg metodističkog pastora Fredericka Wheelera da u ožujku 1844. prihvati biblijski dan odmora subotu. On je tako formirao prvu jezgru adventista štovatelja subote u Washingtonu, u saveznoj državi New Hampshire. Nekoliko mjeseci poslije mileritski propovjednik T. M. Preble, bivši baptistički pastor, prihvatio je subotu, a njegov traktat (1845.) uvjerio je istaknutog milerita Josepha Batesa u svetost subote. Godine 1846. Bates je napisao prvi sveobuhvatni adventistički komentar o suboti: *Sedmi dan kao dan odmora: Trajni znak od početka do ulaska*

na vrata Svetoga grada, u skladu sa zapovijedi. Ova knjižica od 48 stranica navela je Jamesa i Ellen White da u zimu 1846. godine prihvate istinu o suboti.

Tri ključne doktrine, od kojih se svaka razvijala nezavisno, stopile su se na kraju u jednu vijest koja je postala obilježje adventista svetkovatelja subote: Kristova završna služba u Svetišću, subota kao znak poslušnosti Božjim zapovijedima i primjena izraza "svjedočanstvo o Isusu" na novo očitovanje proročkog dara u Crkvi "ostatka" (Otk 12,17; 14,12; 19,10) preko Ellen G. White (1827.–1915.). Ovi karakteristični koncepti počeli su se stapati u jedinstvenu cjelinu vjerovanja tijekom šest biblijskih konferencija održanih u sjeveroistočnom dijelu Sjedinjenih Američkih Država tijekom 1848. godine. Sudionici su bili složni u vjerovanju da se u razdoblju nakon 1844. godine, a prije Kristovog drugog dolaska, među pripadnicima Božjeg naroda ostatka trebaju obnoviti sve biblijske istine. Složili su se oko sedam osnovnih točaka koje su nazvali "međašima" ili osnovnim istinama. One su tvorile "čvrstu platformu" sadašnje istine na kojoj će biti utemeljena Crkva adventista sedmoga dana koja se upravo osnivala. To su: (1) neposrednost Kristova dolaska, (2) kontinuirano povijesno tumačenje velikih vremenskih proročanstava Daniela i Otkrivenja, (3) uvjetna besmrtnost ljudskih bića, (4) početak Kristove završne službe u nebeskom Svetišću 1844. godine, (5) subota kao sedmi dan odmora, (6) obnovljena pojava Duha proroštva i (7) povijesno ispunjenje vijesti trojice anđela iz Otkrivenja 14 u mileritskom pokretu i novom pokretu adventista svetkovatelja subote (PFOF, sv. 4, str. 1030, 1031; CW, str. 30,31; A. L. White, str. 38-40).

Očito je da su na osnovi ove nove platforme "istine za sadašnje vrijeme" adventisti svetkovatelji subote bili međusobno povezani vjerovanjem u neposredni Kristov povratak. Svoju novu zadaću temeljili su na vijesti trećeg anđela iz Otkrivenja 14,12: "Na tome se temelji postojanost svetih koji čuvaju Božje zapovijedi i vjeru u Isusa." Otkrivenje 14,12 primijenili su na "vrijeme postojanog čekanja" nakon razočaranja 1844. godine. Na taj su način ugradili nauk o suboti u svoje adventno iskustvo podupirući moralni Zakon koji se čuva u nebeskom Svetišću (Otk 11,19). Adventisti svetkovatelji subote okupili su se iz redova onih adventista koji su 1844. čekali Krista i sada sebe označavali kao "ostatka" (*Rani spisi*, str. 52,72,75,78,88,108,208).

1. Vijest prvog anđela

Prvu od tri anđeoske vijesti (Otk 14,6-11) William Miller (1831.–1844.) i njegovi sljedbenici prihvatili su kao božanski poziv posljednjeg vremena na reformu bogoštovlja i istinsku pripremu za Kristov drugi dolazak. On je rečenicu "došao je čas njegova Suda" (r. 7) poistovjetio s prizorom suda u Danielu 7,9,10, dok je "čas" njegova Suda primijenio na kaznu izrečenu papinstvu u vrijeme francuske revolucije (Damsteegt, str. 45). Međutim, 1843. godine počeo je ovu rečenicu tumačiti kao upozorenje na dan suda koji će uskoro doći, na Kristov drugi dolazak (Isto; *Velika borba*, str. 323). Ellen White je poduprla ovo tumačenje teksta u Otkrivenju 14,7 kao pravu vijest u pravo vrijeme kad je izjavila: "Prvo od ovih upozorenja [u Otkrivenju 14] objavljuje dolazak suda." (*Velika borba*, str. 268; 1 SG, str. 133-140; *Velika borba*, str. 326). Objavila je: "U njoj se [u Americi za vrijeme mileritskog pokreta] najizravnije ispunilo proročanstvo u vijesti prvog anđela." (*Velika borba*, str. 317) Vijest prvog anđela iz Otkrivenja 14,7 bila je na taj način smatrana "simboličkim prikazom misionarskog iskustva milerita" (Damsteegt, str. 46).

Nakon velikog razočaranja 1844. godine mala skupina milerita ponovno je proučila apokaliptička proročanstva Daniela i Otkrivenja. Dali su novo tumačenje "očišćenju svetišta" iz Daniela 8,14 i kazali da se ono odnosi na završno sudsko djelo Kristove službe u Svetinji nad svetinjama nebeskog Svetišta, a ne na očišćenje Crkve ili Zemlje za vrijeme Kristovog drugog dolaska. Riječi prvog anđela "jer je došao čas njegova Suda" (Otk 14,7) primijenili su na početak Kristovog nebeskog suda 1844. godine (Dn 7,9,10), a on će trajati sve do kraja vremena milosti dodijeljenog ljudima. Ovo tumačenje Otkrivenja 14,7 postalo je pokretačka sila za pripremu ljudi za posljednji sud. U njegovom je središtu bio posvećeni, bogougodni život vjernika u skladu s Božjim moralnim Zakonom kako je opisan u Otkrivenju 14,12. Ovo jasno razumijevanje poruke prvog anđela iz Otkrivenja 14 otkrilo je nove dužnosti i imalo značajnu ulogu u formiranju Crkve adventista sedmoga dana.

2. Vijest drugog anđela

Kao i kod prve anđeoske vijesti, mileriti su vijest drugog anđela primijenili na svoju povijesnu situaciju. Prije 1843. podupirali su opće protestantsko gledište da je Rimokatolička crkva Babilon. Njegov pad (Otk 14,8) protumačili su kao pad Rima pod francusku građansku vlast 1789. godine (Damsteegt, str. 47).

Kad su vodeće protestantske crkve počele odbacivati oduševljenje milerita zbog skorog Kristovog povratka 1843. godine, Miller je Kristovu poruku Crkvi u Laodiceji u Otkrivenju 3,14-22 počeo primjenjivati na njih. Charles Fitch primijenio je pojam "Babilon" na protestantske crkve zbog njihove svjetovnosti, krivovjerna i žeđi za vlašću (Isto, str. 79,80). U ljeto 1844. godine neki mileritski prvaci počeli su pozivati na odvajanje od svih crkava. To je odvajanje bilo potkrijepljeno teološkim argumentom da je prema Otkrivenju 17,5 Babilon "majka bludnica i odurnosti zemaljskih". Nagoviještene "kćeri" simbolički su prikazivale okamenjene protestantske denominacije. Njihova različita vjerovanja smatrana su babilonskom "zbrkom" (Isto, str. 82,83). U skladu s time, nebeski poziv iz Otkrivenja 18,2.4 "izidite iz nje, moj narode" protumačen je kao Božji poziv da se 1844. godine napuste sve organizirane vjerske zajednice.

Tijekom razvoja Crkve adventista sedmoga dana, pojam "Babilon" primijenjen je na protestantske crkve i na Rimokatoličku crkvu koje su sklopile nezakonite saveze sa svjetovnim vlastima. "Pad" Babilona (Otk 14,8) i nebeski poziv "izidite iz nje, moj narode" (Otk 18,4) sada je bio posebno primijenjen na duhovni pad protestantskih crkava nakon njihovog odbijanja poziva prvog anđela da se odvoje od grešnog sjedinjavanja sa svijetom (*Velika borba*, str. 330). Veliki grijeh za koji drugi anđeo optužuje Babilon jest u tome što je "vinom srdžbe i vinom svoga bluda" napojio sve narode (Otk 14,8). Opojno "vino" protumačeno je kao "lažne doktrine" koje se "protive jasnim izjavama Svetoga pisma" (Isto, 334).

U ime adventista svetkovatelja subote, J. N. Andrews (str. 51-53; 68,69) ukazao je na neke bitne zablude koje su različite segmente kršćanstva pretvorile u Babilon: (1) nauk o krštavanju novorođenčadi, (2) nezakoniti i zločinački savez crkve s građanskim državnim vlastima, što je dovelo do toga da crkva postane netolerantna i da se pretvori u okrutnu "bludnicu" (Otk 17) koja progoni svece Svevišnjega, (3) nauk o mileniju mira i napretka na Zemlji prije Kristovog drugog dolaska, (4) promjenu četvrte zapovijedi u svetkovanje prvog dana nedjelje, (5) nauk

o prirodnoj besmrtnosti duše izveden iz poganske mitologije i (6) spiritualiziranje Kristovog drugog dolaska.

Isprijava se smatralo da je naziv "Babilon" "izravnije primijenjen na Crkve u Sjedinjenim Državama" (*Velika borba*, str. 335) zbog njihovog odbijanja mileritske vijesti o sudu. U skladu s time, moralna propast Babilona "nije se u cijelosti ispunila 1844." (Isto). Babilon još nije napojio sve narode. Ujedinjenje crkve sa svijetom još nije dostiglo vrhunac.

Zato je i moralni pad Babilona bio protumačen kao stalan, sveopći proces. Ellen White je izjavila: "Promjena je postupna, a savršeno ispunjenje Otkrivenja 14,8 još je budućnost." (Isto) To će biti posljedica odbacivanja trostrukog upozorenja iz Otkrivenja 14 i onoga što je prorečeno u 2. Solunjanima 2,9-12. Takvo odupiranje opravdava posljednji poziv da izidu iz palih crkava, odnosno "jaku viku" iz Otkrivenja 18,1-5. U skladu s time, adventistički pioniri smatrali su da se mnogi pripadnici Božjeg naroda, uključujući i propovjednike Evanđelja, još uvijek nalaze u palim crkvama.

Vijest drugog anđela vrijedi jedino ako slijedi i prati autentičnu objavu apostolskog Evanđelja prvog anđela (Otk 14,6.7). Lažno štovanje Boga najpotpunije se razobličava prikazom pravog bogoštovlja.

3. Vijest trećeg anđela

Teološko tumačenje treće anđeoske vijesti pojavilo se među adventistima svetkovateljima subote tijekom niza biblijskih konferencija 1848. godine. Kako se razvijala teologija o Svetištu, u vjeri su pratili Krista dok je ulazio u Svetinju nad svetinjama. Na temelju teksta u Otkrivenju 11,19 shvatili su trajnu vrijednost Božjeg saveza zajedno s njegovim svetim Kovčegom u kojemu se čuvao Dekalog. Smatrajući Otkrivenje 14,12 središnjom istinom treće anđeoske vijesti, poistovjetili su "zapovijedi Božje" s Deset zapovijedi. Još 1846. godine Joseph Bates uvjerio je Jamesa i Ellen White da istinsko štovanje Boga uključuje četvrtu zapovijed.

Ellen G. White smatrala je sedmi dan subotu zidom "razdvajanja između pravog Božjeg Izraela i nevjernika" (*Rani spisi*, str. 48), premda je istodobno priznala da "Bog ima svoju djecu koja još ne vide niti svetkuju subotu" (Isto). Ovo shvaćanje uzdiglo je istinu o suboti na razinu vijesti o zapečaćenju (Otk 7,2) ili probne istine za ostanak u Crkvi ostatka iz Otkrivenja 14,12. "Vjera u Isusa" (r. 12) protumačena je kao vjera koja obuhvaća "sva Isusova učenja u Novome zavjetu" (Damsteegt, str. 194), odnosno "propise i nauk Evanđelja" (Andrews, str. 135).

Premda se izraz "svjedočanstvo Isusovo" (Otk 12,17 – JB) nekoliko godina smatrao sinonimom za "vjeru u Isusa", pedesetih godina devetnaestog stoljeća pojavilo se novo tumačenje. Sada je "svjedočanstvo Isusovo" bilo povezano s proročkim darom koji se očitovao u službi i spisima Ellen White (Otk 19,10). Ovo tumačenje postalo je znakom prepoznavanja Crkve ostatka iz Otkrivenja 12,17 i bilo je uključeno u misionarsku proklamaciju Crkve adventista sedmoga dana.

Tumačenje "Zvijeri i njezina kipa" (Otk 14,9-11) postalo je posebno važno za razumijevanje vijesti trećeg anđela. Godine 1851. J. N. Andrews poistovjetio je Zvijer iz Otkrivenja 14,9-11 sa Zvijeri iz Otkrivenja 13,1-10 kao proročki razvoj četvrte Zvijeri iz Daniela 7. Obje simboličke Zvijeri (Dn 7 i Otk 13) izlaze iz mora. Pošto je naveo pet drugih sličnosti među njima, Andrews je zaključio: "Zvijer je svakako papinski oblik četvrtog kraljevstva jer dobiva

snagu i sjedište od Zmaja, carskog Rima. Redak 2." Kao srednjovjekovna državna Crkva, Zvijer će vladati nad Svecima Svevišnjega četrdeset dva mjeseca (Dn 7,23-26; Otk 13,5-8). Ovo je razdoblje završilo 1798. godine "smrtonosnom ranom" (Otk 13,3) od koje se Zvijer oporavila. Andrews je zaključio da, "prema tome, kip Zvijeri mora biti drugo crkveno tijelo s vlašću da Svece Svevišnjega osudi na smrt. To se ne može odnositi ni na koga drugoga osim na izopačene i pale protestantske crkve" (str. 105).

I Andrews i Bates slažu se da je žig Zvijeri nametnut kao "papinska ustanova koju podupire protestantizam" (PFOF, sv. 4, str. 1101). Andrews je "žig" opisao kao "nametanje nedjelje" nasuprot svecima koji nastoje vršiti sve Božje zapovijedi: "Bez obzira na to što četvrta zapovijed najjasnijim riječima zahtijeva svetkovanje posvećenog Gospodnjeg dana odmora, skoro cijeli svijet se sada divi Zvijeri i svetkuje poganski blagdan nedjelju, kojom je veliki otpad nadomjestio svetu subotu." (str. 108) On je, međutim, primijetio da "svetkovanje nedjelje još nije postalo žig Zvijeri i ono to neće ni biti sve dok ne bude izdan proglas kojim će nagnati ljude da svetkuju tu idolsku subotu. Doći će vrijeme kad će taj dan postati kamen kušnje, ali to vrijeme još nije došlo." (MS 118, 1899.)

S ovim razumijevanjem vijesti trojice anđela kao posljednjih vijesti opomene, adventisti sedmoga dana vjeruju da stoje na "čvrstom, nepokolebljivom temelju" (1SG, str. 169); teologija o Svetišću i istina o suboti zajedno tvore "istinu za sadašnje vrijeme". Pravovremenost vijesti trojice anđela, koja poziva na obnovu apostolskog Evanđelja i štovanja Boga, još se više ističe kao suprotnost pojavi suvremene liberalne teologije i evolucionizma, koji izvještaj o stvaranju u Postanku 1 i 2 tumače duhovno. Glavna karakteristika vijesti adventista sedmoga dana izražena je u činjenici da se ona "neposredno suprotstavlja ključnom krivovjerju naših dana, teoriji o evoluciji, i da poziva sve koji žele izići iz Babilona, iz otpada, da prihvate pravi znak vjernosti živome Bogu Stvoritelju." (Nichol, str. 709)

Ellen White naglašava neraskidivu povezanost subote s vijestima trojice anđela i kaže: "Odvojite subotu od vijesti i ona će izgubiti snagu; ali kada se poveže s viješću trećeg anđela, prati je sila koja je u stanju osvjedočiti nevjernike i sumnjičavce, i izvesti ih sa snagom da opstanu, žive, rastu i napreduju u Gospodinu." (1T 337)

Stoga prema teologiji adventista sedmoga dana, prihvaćanje sedmoga dana subote kao dana odmora znači i prihvaćanje eshatologije trostruke anđeoske vijesti iz Otkrivenja 14. Međutim, ono što je važnije od svake reforme bogoštovlja, trojica anđela objavljuju hitan poziv ljudima da izaberu Isusa za svojeg osobnog Gospodina i Spasitelja i da Mu ostanu vjerni tijekom velike posljednje krize (Otk 14,1-5).

VII. Adventisti sedmoga dana i Crkva ostatka

U skladu s dvanaestom točkom Temeljnih vjerovanja adventista sedmoga dana, adventisti vjeruju da "sveopću Crkvu čine svi oni koji istinski vjeruju u Krista. Međutim, u posljednje dane, u vrijeme sveopćeg otpada, iz svijeta je pozvan ostatak koji vrši zapovijedi Božje i čuva vjeru u Isusa. Ovaj ostatak objavljuje dolazak dana suda, propovijeda spasenje po Kristu i oglašava približavanje drugog Kristovog dolaska. Ovo je oglašavanje simbolički prikazano trojicom anđela iz Otkrivenja 14." (SDA Yearbook 1981., str. 6)

Adventisti vide sebe kao ispunjenje apokaliptičkog proročanstva, kao proročki pokret pozvan da pripremi narod u svim dijelovima svijeta za Kristov dolazak. Oni smatraju da su kao zajednica ispunjenje obećanja o Iliji u Malahiji 3,23.24 [4,5.6], koji će “sve postaviti opet na svoje mjesto” (Mt 17,11). Zato su se posvetili obnovi svih zanemarenih biblijskih istina novoga Saveza. Oni smatraju da je njihova vijest ispunjenje Izaije 58,12-14 koja sjedinjuje obnovu s pripremom.

Oni posebno naglašavaju da će određene istine otkrivene u proročanstvima o posljednjem vremenu biti kamen kušnje, što je odraz njihovog razumijevanja i povijesne primjene vijesti trojice anđela. Oni naglašavaju obnovljenu istinu o opravdanju vjerom u Isusa Krista i posvećenju dragovoljnom poslušnošću otkupljenog srca Božjem zakonu Saveza, Zakonu po kojemu će Bog suditi svojem narodu Saveza (Jak 2,12; Rim 2,13; 2 Kor 5,10). Oni vjeruju da se sedmi dan odmora, subota, iz četvrte zapovijedi koji je postapostolska Crkva zamijenila nedjeljom, mora obnoviti kao znak štovanja Stvoritelja u duhu i istini (Iz 56; 58; Dn 7,25; Mal 3,23.24 [4,5.6]). Oni smatraju da je obnovljena subota probna istina kojom se suzbija suvremena dogma o evoluciji, jedno od ključnih krivovjerja posljednjeg vremena. Za njih svetkovanje subote nije izolirani ispit svetkovanja pravog dana u tjednu, već određeni znak istinskog štovanja Stvoritelja koje mu ukazuje otkupljeni i posvećeni narod. Oni poštuju biblijski nauk da se vjernici spašavaju milošću i da im se sudi po djelima koja su rezultat njihovog odnosa s Kristom.

Adventisti sedmoga dana vjeruju da im je dodijeljena uloga Crkve ostatka da ponovno otkriju istinu o štovanju Boga kao Stvoritelja i Otkupitelja svetkovanjem sedmoga dana subote kao uspomene na stvaranje i znak odavanja slave Njemu. Pokrenuti hitnošću ove vijesti, oni pozivaju Božju djecu u svim crkvama da izidu iz povijesnog otpada kako bi izbjegli kaznu za grijeh Babilona tijekom sedam posljednjih zala i da prime punu mjeru Božjega Duha i budu spremni za susret s Kristom u Njegovoj slavi (Otk 18,1-5).

Poziv prvoga anđela da se “poklonimo” Bogu kao Stvoritelju (Otk 14,7) navela je adventiste da ozbiljnije shvate odgovornost za dobrobit svoga tijela i uma kao hrama u kojemu prebiva Božji Duh (1 Kor 6,19.20). Od samih početaka adventisti su propovijedali zdrav način življenja i odbacivali sve štetne navike (1 Kor 10,31) kao dio nastojanja da njihovo svjetlo zasja pred svim ljudima (Mt 5,14-16).

Još jedna primjena biblijskih proročanstava postala je istaknutom karakteristikom Crkve adventista sedmoga dana. U Otkrivenju 12,17 Crkva ostatka opisana je kao “oni koji vrše Božje zapovijedi i čuvaju Isusovo svjedočanstvo”.

Pioniri adventizma tumačili su “Isusovo svjedočanstvo” ne samo kao svjedočenje kršćana za svojega Spasitelja, već više kao svjedočanstvo samog Isusa, svjedočanstvo koje je On dao svojim životom na Zemlji i koje nastavlja davati tijekom stoljeća preko svojih slugu proroka i u njima.

Smatraju da se njihovo razumijevanje ovoga teksta slaže s Ivanovim, koji je, govoreći o riječima anđela, objasnio da je “svjedočanstvo Isusovo duh proročki”. Anđeo mu je objasnio da je i on sluga “kao i ti i braća tvoja koja imaju svjedočanstvo Isusovo” (Otk 19,10 – JB). Poslije je ponovio ovaj izraz gotovo istim riječima: “Sluga sam kao i ti i braća tvoja proroci.” (Otk 22,9 – JB) U prvom slučaju anđeo kaže: “braća tvoja koja imaju svjedočanstvo Isusovo”, a u drugome: “braća tvoja proroci”. Prema tome, oni koji imaju svjedočanstvo Isusovo jesu

proroci, primatelji proročkog duha, koji pokazuju duhovni dar obećan Crkvi sve do svršetka vremena.

Kad Sveto pismo u Otkrivenju 12,17 za Crkvu ostatka kaže da ima svjedočanstvo Isusovo, onda želi reći da Crkva ima dar proročkog duha, dar koji se u Bibliji očituje preko proroka. Tijekom svih proteklih godina adventisti sedmoga dana vjeruju da se dar proroštva očitovao među njima u radu Ellen White. Tijekom sedam desetljeća, kao Božji vjesnik poslan adventnom narodu, ona je prenosila savjete i opomene koje je isto tako sigurno dobivala od Boga kao i proroci u prošlosti. Te vijesti, međutim, nisu dio kanona. (Vidi BP 11, 2003 - Duhovni darovi, XI. A-E.)

Takvo poistovjećivanje s prorečenom Crkvom ostatka (Otk 12,17; 14,6-12) ne daje razloga za njegovanje duha isključivosti ili trijumfalizma. Umjesto toga, adventisti sedmoga dana shvaćaju svoju zadaću kao sliku izlaska Izraelaca iz Egipta i Babilona. Takva usporedba služi jačanju osjećaja odgovornosti i samokritike. Ellen White je 1867. pisala: "Suvremeni Izrael nalazi se u većoj opasnosti da zaboravi Boga i upadne u idolopoklonstvo od Njegovog naroda u prošlosti. Ljudi obožavaju mnoge idole, a to čine i mnogi svetkovatelji subote." (1T, str. 609) Prema ovoj procjeni Crkva ostatka smatra se u punoj mjeri odgovornom Kristu. Posljednji Božji duhovni narod ostatka u povijesti "obuhvaća sve prave i vjerne Kristove sljedbenike" (QOD, str. 194) u mnogim denominacijama i religijama.

Kad se u budućnosti Sveti Duh u pentekostnoj sili izlije na Crkvu ostatka po cijelom svijetu (Otk 18,1), pitanja u sukobu između Krista i Sotone postat će svima potpuno jasna (rr. 2-8). Očišćena Crkva ostatka postat će tada jezgra oko koje će se okupiti svi istinski pripadnici Božjega naroda. Tek će prigodom posljednjeg izlivanja Božjega Duha Evanđelje u svojoj punini razdvojiti sve ljude u dvije vidljive skupine kao "Babilon" i "Božji Izrael". Ova apokaliptička perspektiva treba navesti kršćane da već *danas* cijelim srcem izaberu Krista za svoga Gospodina i Spasitelja, da uzdignu Krista i Njegovo djelo otkupljenja pred svijetom i svojim pravim kršćanskim životom pokažu da Isus živi u njihovim srcima i da je On njihov uzor u svetosti.

VIII. Literatura

- Andrews, J. N. *The Three Messages of Revelation XIV, 6-12*. Peto promijenjeno izdanje. Battle Creek, Mich., Review and Herald, 1892.
- Ball, Bryan W. *The English Connection. The Puritan Roots of Seventh-Day Adventist Belief*. Cambridge, James Clarke, 1981.
- Beale, G. K. *The Use of Daniel in Jewish Apokalyptic Literature and the Revelation of St. John*. Lanham, Md., University Press of America, 1984.
- Bruce, F. F. *New Testament Development of Old Testament Themes*. Grand Rapids, Eerdmans, 1970.
- Charles, R. H. *Eschatology*. New York, Schocken, 1963.
- Charles, R. H. *A Critical and Exegetical Commentary od the Revelation of St. John*. Sv. 2. ICC. Edinburgh: T&T. Clark, 1920.
- Damsteegt, P. G. *Foundations of the Seventh Day Adventist Message and Mission*. Grand Rapids, Eerdmans, 1977.

- Daniels, A. G. *The Abiding Gift of Prophecy*. Mountain View, Calif., Pacific Press, 1936.
- Doughan, J. B. *Daniel: The Vision of the End*. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1987.
- Emmerson, W. L. *The Reformation and the Advent Movement*. Hagerstown, Md., Review and Herald, 1983.
- Fitch, Charles. *Come Out of Her, My People*. Rochester, N.Y., J. V. Himes, 1843.
- Forestell, J. T. "The Letters to the Thessalonians." *The Jerome Biblical Commentary*. Urednici R. E. Brown i drugi. Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1968.
- Froom, Le Roy. *The Prophetic Faith of Our Fathers*. 4 sveska. Washington, D. C., Review and Herald, 1950.-1954.
- Giblin, C. H. *The Threat to Faith: An Exegetical and Theological Re-examination of 2. Thessalonians 2*. Analecta Biblica 31. Rome, Pontifical Biblical Institute, 1967.
- Hasel, Gerhard, F. "Sabbatarian Anabaptists of the Sixteenth Century". *Andrews University Seminary Studies* 5 (1967.), str. 101-121; 6 (1968.), str. 19-28.
- Hasel, Gerhard, F. *The Remnant: The History and Theology of the Remnant Idea From Genesis to Isaiah*. Treće izdanje. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1980.
- Ladd, G. E. *The Last Things: An Eschatology for Laymen*. Grand Rapids, Eerdmans, 1978.
- LaRondelle, H. K. *The Israel of God in Prophecy: Principles of Prophetic Interpretation*. Berrien Springs, Mich., Andrews University Press, 1983.
- LaRondelle, H. K. *Chariots of Salvation: The Biblical Drama of Armageddon*. Washington, D. C., Review and Herald, 1987.
- LaRondelle, H. K. "Babilon: Anti-Christian Empire" u *Symposium on Revelation*. Urednik Frank B. Holbrook. Silver Springs, Md., Biblical Research Institute, 1992. sv. 2. str. 151-176.
- Müller, Richard. *Adventisten, Sabbat, Reformation*. Studia Theologica Lundensia. Lund, CWK Gleerup, 1979., str. 38.
- Nichol, F. D. *Answers to Objections*. Washington, D.C., Review and Herald, 1952.
- Shea, W. H. *Selected Studies on Prophetic Intepretation*. Silver Springs, Md., Biblical Research Institute, 1982.
- Shea, W. H. "The Mighty Angel and His Message" u *Symposium on Revelation*. Urednik Frank B. Hollbrook. Silver Springs, Md., Biblical Research Institute, 1992., sv. 1, str. 279-326.
- Smith, U. *The Prophecies of Daniel and the Revelation*. 2 sveska, promijenjeno izdanje. Washington, D. C., Review and Herald, 1944.
- Strand, K. A. "The Two Witnesses of Rev. 11,3-12." *Andrews University Seminary Studies* 19 (1981.), str. 127-135.
- Walther, Daniel. "Were the Albigenes and Waldenses Forerunners of the Reformation?" *Andrews University Seminary Studies* 6 (1968.), str. 178-202.
- Were, L. F. *The Woman and the Beast in the Book of Revelation*. Berrien Springs, Mich., prvo izdanje, 1983.
- Wesley, John. *The Works of John Wesley*. 14 svezaka. London, Wesleyan Methodist Book Room, 1831.
- White, Arthur L. *Ellen G. White: Messenger to the Remnant*. Washington, D.C., Ellen G. White Estate, 1954.

- White, James. *Bible Adventism*. Battle Creek, Mich., Seventh Day Adventist Pub. Assn., 1877; pretisak Nashville, Southern Pub. Assn., 1972.
- Wilcox, F. M. *The Testimony of Jesus*. Washington, D.C., Review and Herald, 1944.
- Williams, George H. *The Radical Reformation*. Philadelphia, Westminster, 1962.
- Wordsworth, Christopher. *Is the Papacy Predicted by St. Paul? An Inquiry*. Cambridge, Harrison Trust, 1985.

SUMMARY

The Remnant and the Three Angels' Messages

The ultimate focus of all Bible prophecy and salvation history is the establishment of the kingdom of God on earth. Holy Scripture begins with Paradise created and lost (Gen. 1-3) and ends in the NT with Paradise restored (Rev. 21; 22). The election of Israel as the chosen covenant people of God was not an end in itself but God's appointed way to establish a visible sign before the nations of the justice and peace of the coming kingdom of God. Christ Jesus taught the New Covenant people, His church, to pray, "Thy kingdom come, thy will be done, on earth as it is in heaven" (Matt. 6:10). Thus the apostolic gospel message received its apocalyptic perspective in fundamental continuity with God's covenant with ancient Israel.

The humble coming of Jesus of Nazareth as the Messiah of prophecy brought the decisive turning point in Israel's redemption history, the crucial and final test of the nation's faith and loyalty to the covenant God. While the four Gospels concentrate on the Messiah's life, death, and resurrection, John's Apocalypse centers on the consummation of His mission as judge and restorer in the time of the end. In the last Bible book all the other books of Scripture meet and find their ultimate glorious fulfillment. A true understanding of the prophecies concerning the church and the world in the end-time must be based, therefore, on a responsible exegesis of the theological core and literary center of John's Apocalypse: Revelation 12-14. In this unbreakable unit of apocalyptic revelation both the Millerite movement and subsequent Seventh-day Adventist Church found their theological roots and mandate.

The focus in the Advent awakening, both before and after 1844, was on the end-time prophecies of Daniel and Revelation. It was in the light of these prophecies that the SDA pioneers began to develop their theological self-understanding as a new movement in Christian history. Believing they were a specially chosen people, they employed for themselves such designations as "the remnant church," "the remnant people of God," or simply "the remnant." Through these designations they gave evidence of their belief that they were indeed the final segment of the church foreseen in Revelation 12.

Key words: *Remnant; Christian-Church; The-Kingdom-of-Heaven; God's-People-Israel; Advent-Awakening*

Izvornik: Hans K. LaRondelle. „The Remnant and the Three Angels' Message.“ U *Handbook of Seventh-day Adventist Theology*. Urednik, Raoul Dederen. Hagerstown, MD.: Review and Herald, 2000. Str. 857-892.

Prijevod: *Hinko Pleško*

